

Archeologienota: Verslag van Resultaten

Nieuwbouw
Schotlandstraat 27-29
Diest
(prov. Vlaams-Brabant)

Colofon

Auteur(s): Walter Sevenants & Kristine Magerman
Titel: Archeologienota: verslag van resultaten.
Nieuwbouw Schotlandstraat 27-29 Diest (prov. Vlaams-Brabant).
Rapport: TR2019-024
Afbeeldingen: Triharch onderzoek & advies bvba (tenzij anders vermeld)
Wettelijk depot: D/2019/13.954/022
Erkend archeoloog: Kristine Magerman (OE/ERK/Archeoloog/2015/00032)

TRIHARCH onderzoek & advies bvba

Heuve 25
B-3071 Erps-Kwerps (Kortenbergh)
www.triharch.be
info@triharch.be
tel. 0498/56.39.08

© 2019 Triharch onderzoek & advies bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van Triharch bvba. Triharch aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Bureauonderzoek	4
2.1	Beschrijvend gedeelte	4
2.1.1	Administratieve gegevens	4
2.1.2	Onderzoekskader	6
2.1.3	Onderzoeksopdracht	8
2.1.4	Onderzoeksstrategie en -werkwijze	9
2.2	Onderzoeksdaden	10
2.2.1	Beschrijving van het plangebied	10
2.2.2	Beschrijving van het wettelijk kader “onroerend erfgoed”	17
2.2.3	Beschrijving van het landschappelijk kader	18
2.2.4	Beschrijving van het historisch & archeologisch kader	23
2.2.5	De vesting Gordels van Diest	39
2.2.6	Studies uit andere domeinen	44
2.2.7	Controleboringen	44
2.3	Assessment	44
2.3.1	Archeologische verwachting van het plangebied	44
2.3.2	Impact van de geplande bodemingrepen op het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief	46
2.3.3	Potentieel op kennisvermeerdering	46
2.4	Gemotiveerd advies	47
2.5	Samenvatting	48
3	Bibliografie	48
3.1	Literatuur	48
3.2	Websites	50
4	Bijlagen	51
4.1	Figuurlijst	51
4.2	Plannen van de vergunningsaanvraag	52
4.2.1	Inplanting - bestaande toestand	52
4.2.2	Inplanting – nieuwe toestand	53
4.2.3	Terreinprofiel – bestaande toestand	54
4.2.4	Terreinprofiel – nieuwe toestand	54
4.2.5	Funderings- & rioleringsplan – nieuwe toestand	55
4.2.6	Gelijkvloers – nieuwe toestand	56
4.2.7	Doorsnede – nieuwe toestand	57

1 Inleiding

Deze archeologienota werd in het kader van het Decreet betreffende het onroerend erfgoed van 12 juli 2013 opgemaakt naar aanleiding van de vergunningsaanvraag voor de sloop van twee woningen en nieuwbouw van een appartementsgebouw in de Schotlandstraat 27-29 te Diest. Voor de opmaak van dit rapport werd een bureauonderzoek uitgevoerd. De neerslag van dit onderzoek maakt deel uit van deze archeologienota.

2 Bureauonderzoek

2.1 Beschrijvend gedeelte

2.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2019K298

Locatie:

Adres: Schotlandstraat 27-29 B-3290 Diest (prov. Vlaams-Brabant)

Toponiem: z.n.

Bounding box: punt 1: 197 841 m - 185 872 m
punt 2: 197 898 m - 185 929 m

Kadastrale ligging:

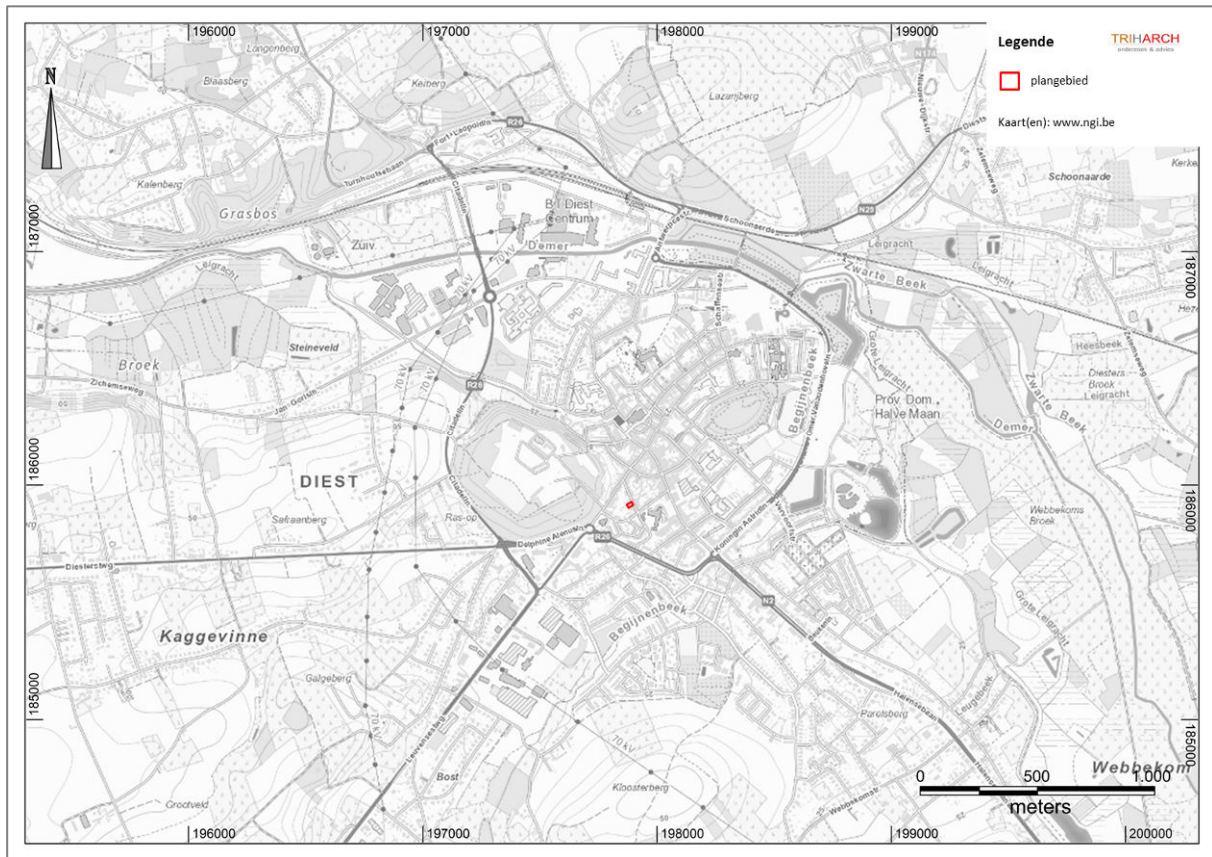
Diest 1ste afdeling sectie A nr 620K, 618P (deel), 619G en 622M.

Actoren & specialisten:

Erkend archeoloog: Kristine Magerman (OE/ERK/Archeoloog/2015/00032)

Veldwerkleider: Walter Sevenants

Wetenschappelijk advies: niet van toepassing

Figuur 1. Topografische kaart van België (2019) met projectie van het plangebied. (Bron: www.geopunt.be)

2.1.2 Onderzoekskader

2.1.2.1 Beschrijving van het voorwerp van de vergunningsaanvraag¹

De vergunningsaanvraag wordt gedaan in functie van het bekomen van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen in de Schotlandstraat 27-29 in Diest, in bijzonder voor:

- Het slopen van twee woningen met achterliggende bijgebouwen en constructies.
- Het bouwen van een appartementsgebouw.
- Het verwijderen van de garages in het achterliggend binnengebied.

Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 1.530 m².

2.1.2.2 Beschrijving van de geplande bodemingrepen

Voor de plannen van de vergunningsaanvraag (bestaande en nieuwe toestand): zie bijlagen.

Fase 1: Bouwrijp maken van het terrein.

Sloop van de bestaande gebouwen en constructies die behoren bij de panden Schotlandstraat 27 en 29. Alle funderingen en ondergrondse rioleringen en leidingen worden volledig uitgebroken. De diepte en aard van de bestaande funderingen, leidingen en verhardingen zijn niet gekend. Nivellering van het te bebouwen deel van het terrein (appartementsgebouw ter hoogte van panden Schotlandstraat 27 en 29) tot op het beoogd peil.

Alle garageboxen die op het achterliggend binnengebied staan, worden verwijderd. De bestaande verhardingen en niveauverschillen blijven behouden.

Fase 2: Bouw van het appartementsgebouw.

Aanleg ondergrondse nutsvoorzieningen tot op 80cm onder vloerpeil. Een hemelwaterput (10.000l) en een infiltratievoorziening (min.5.295 m²) worden ingegraven (afmetingen: elk ca 185cm hoogte, 245cm diam.) onder het achterliggend terras. De ondergrondse nutsvoorzieningen worden van de hemelwaterput/infiltratievoorziening, centraal doorheen het gebouw, naar de straat aangelegd om daar aan te sluiten op de bestaande voorzieningen.

Het gebouw is niet onderkelderd en wordt in principe gefundeerd door middel van een betonplaat op volle grond. De vloerafwerking is 20cm dik. De betonplaat is min. 20cm dik en wordt voorzien van een vorstrand (80cm –Mv).

De technische modaliteiten van de funderingen voor de nieuwbouw zullen pas na het bekomen van de vergunningsaanvraag in samenspraak met de stabiliteitsingenieur bepaald worden. De exacte afmetingen van de geplande bodemingrepen voor de aanleg van de funderingen zijn dus momenteel nog niet gekend.

Fase 3: Omgevingsaanleg.

De achterzijde van het appartementsgebouw wordt ingericht als groenzone en terras, en door een omheining afgescheiden van het achterliggend binnengebied

Aan de straatzijde blijft het niveau van bestaand loopvlak nagenoeg ongewijzigd. Naar achter toe, wordt hetzelfde vloerpeil aangehouden waardoor de bestaande helling wordt afgegraven en genivelleerd tot aan het einde van de geplande terrassen. Het huidige maaiveld blijft behouden ter hoogte van de groenzone.

Grondwerken worden zoveel mogelijk machinaal door middel van een graafmachine uitgevoerd.

¹ Overgenomen uit de vergunningsaanvraag

De werfinrichting bevindt zich binnen het plangebied, meer bepaald op het terrein in gebruik als parking/garageboxen. De opbouw van de werfinrichting vergt geen bijkomende bodemingrepen.

2.1.2.3 Zonering van het plangebied o.b.v. de geplande werken

Op basis van de geplande werken kan het plangebied opgedeeld worden in volgende zones:

- BIZ01 “binnengebied” (1.200m²): het achterliggend terrein in gebruik als parking met garageboxen. De werken beperken zich tot het bovengronds verwijderen van de garageboxen.
- BIZ02 “nieuwbouw” (330m²): het deel van het gebied waar de sloop van de bestaande gebouwen en constructies die behoren bij de panden Schotlandstraat 27 en 29 en de bouw van het appartementsgebouw gepland zijn.

Figuur 3. Kadasterplan met zonering van het plangebied o.b.v. de geplande werken. (Bron: www.geopunt.be)

2.1.2.4 Afweging verplicht archeologisch vooronderzoek

Deze archeologienota werd in het kader van het Decreet betreffende het onroerend erfgoed van 12 juli 2013 opgemaakt naar aanleiding van een aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen.

Omdat hierbij

- bodemingrepen noodzakelijk zijn;
- het plangebied NIET volledig in gebied ligt waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt;
- het plangebied NIET volledig binnen gabarit van bestaande lijninfrastructuur valt;
- het plangebied NIET in een beschermde archeologische site valt;

- het plangebied in een vastgestelde archeologische zone valt;
- de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 300 m² bedraagt;
- de totale oppervlakte van de geplande bodemingrepen meer dan 100 m² bedraagt;
- en deze aanvraag GEEN betrekking heeft op lijninfrastructuur en aanhorigheden

is de initiatiefnemer verplicht een bekrachtigde archeologienota bij deze stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te voegen.

2.1.3 Onderzoeksopdracht

2.1.3.1 Vraagstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel om gekende of ontsloten informatiebronnen te verzamelen en te bestuderen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de wetenschappelijke waarde ervan (potentieel op kennisvermeerdering) en de wijze waarop hiermee moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Onderdeel van de evaluatie is dat er maatregelen gezocht worden om in situ-behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, maatregelen worden geformuleerd voor ex situ-behoud.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- M.b.t. het landschappelijk kader:
 - Welke informatie kan de landschappelijke context van het plangebied leveren i.f.v. de doelstellingen van het bureauonderzoek, in bijzonder de potentiële aan- of afwezigheid en bewaringstoestand van (een) archeologische site(s) binnen het plangebied?
- M.b.t. het historisch kader:
 - Welke informatie kan de historische context van het plangebied bieden i.f.v. de doelstellingen van het bureauonderzoek, in bijzonder de potentiële aan- of afwezigheid, de karakteristieken, de bewaringstoestand en de waarde van (een) archeologische site(s) binnen het plangebied?
- M.b.t. het archeologisch kader:
 - Welke informatie kan de archeologische context van het plangebied en de ruimere regio bieden i.f.v. de doelstellingen van het bureauonderzoek, in bijzonder de potentiële aan- of afwezigheid, de karakteristieken, de bewaringstoestand, de relatie met het landschap en de waarde van (een) archeologische site(s) binnen het plangebied?
- M.b.t. de formulering van een archeologische verwachting voor het plangebied:
 - Zijn er aanwijzingen dat er geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt of dat er geen potentieel tot kennisvermeerdering te verwachten valt binnen (een deel van) het plangebied? Vb.
 - Gebieden waar reeds archeologisch onderzoek werd uitgevoerd?
 - Gebieden met uitgegraven en/of sterk verstoorde bodems?
 - Kan dit gebied ruimtelijk (oppervlakte en diepte) afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
 - Indien er aanwijzingen zijn voor de mogelijke aanwezigheid van archeologische sites in het plangebied:
 - Welke archeologische sitetypes kunnen verwacht worden per archeologische periode en wat is hun potentiële waarde op kennisvermeerdering?
 - Vanaf welke diepte kunnen sites verwacht worden per archeologisch sitetype?
 - Wat is de verwachte bewaringstoestand per archeologisch sitetype?
- M.b.t. de geplande bodemingrepen:
 - Welke bodemingrepen gaan gepaard met dit project?
 - Met betrekking tot de voorbereiding en uitvoering van de werken?

- Met betrekking tot werfverkeer en tijdelijke werkzones?
- Wat is de potentiële impact van deze bodemingrepen op het archeologisch bodemarchief?
- M.b.t. de afweging van de noodzaak voor verder (voor)onderzoek:
 - Is verder vooronderzoek vereist?
 - Zo ja, welke onderzoeksstrategie moet gevolgd worden?
 - Kan de potentiële impact van deze bodemingrepen op het archeologisch bodemarchief vermeden en/of beperkt worden door wijziging van het ontwerp en/of de uitvoeringswijze van de geplande ruimtelijke ontwikkeling (door behoud in situ)?

2.1.3.2 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

2.1.4 Onderzoeksstrategie en -werkwijze

In het bureauonderzoek wordt getracht om op basis van online beschikbare informatiebronnen, eventueel aangevuld met een visuele terreininspectie en controleboringen, inzicht te verkrijgen in het landschappelijk, historisch en archeologisch kader van het plangebied. Op basis van deze informatie wordt een archeologische verwachting van het plangebied opgesteld, de impact van de geplande werken op het eventueel aanwezig archeologisch bodemarchief ingeschat en eventueel vervolgonderzoek bepaald.

Op 3 december 2019 werd door Walter Sevenants een plaatsbezoek uitgevoerd.

Met betrekking tot het wettelijk kader werd onderzocht of (delen van) het plangebied opgenomen zijn in de inventarissen van beschermd erfgoed, vastgesteld erfgoed en “gebieden geen archeologie”.²

Met betrekking tot het landschappelijk kader werden - naast enkele basiswerken (zie bibliografie) - kaarten, plannen en handleidingen geraadpleegd via www.geopunt.be, www.cartesius.be en www.dov.vlaanderen.be. Enkel de kaarten en plannen die relevant bevonden werden voor het onderzoek, werden in dit rapport opgenomen. Een voldoende gedetailleerde geomorfologische kaart van het plangebied bleek online niet beschikbaar. Geomorfologische informatie werd wel uit andere bronnen verzameld. De actuele toestand van het terrein werd bestudeerd aan de hand van recente plannen en luchtfoto's. Enkele historische kaarten (Ferraris, Atlas der Buurtwegen en Kaart van Popp) werden opnieuw gepositioneerd omdat de positionering op www.geopunt.be niet nauwkeurig genoeg bleek.

Voor het cultuurhistorisch kader van het plangebied wordt een beknopte geschiedenis van de stad Diest gegeven. De geschiedenis werd samengesteld op basis van zowel online beschikbare bronnen als op basis van bestaande publicaties.

Het historisch kaartmateriaal werd vooral bestudeerd om inzicht te krijgen in de evolutie in het grondgebruik, gaande van het begin van de 17de eeuw tot het begin van de 21ste eeuw. Enkel de kaarten relevant voor het plangebied werden in dit onderzoek weerhouden.

Het archeologisch kader werd beschreven aan de hand van de studie van Marijke Wouters³ en de beschrijving van de archeologische zone “*de historische stadskern van Diest*”⁴, getoetst aan en

² Geo.onroenderfgoed.be; inventaris.onroenderfgoed.be

³ WOUTERS 2002.

aangevuld met informatie uit de Centraal Archeologische Inventaris (CAI). De analyse van de archeologische vindplaatsen uit de omgeving van het plangebied beperkt zich tot de gekende vindplaatsen die zich m.b.t. de steentijd tot en met de Romeinse tijd binnen een straal van 2km rond het plangebied bevinden. Voor de vindplaatsen vanaf de vroege middeleeuwen, werd het gebied beperkt tot de historische stadskern van Diest⁵.

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door Walter Sevenants van Triharch onderzoek & advies bvba. Bouwhistorisch advies werd geleverd door Johan Grootaers.

Voor de productie van de kaarten die specifiek voor dit bureauonderzoek werden aangemaakt, werd gebruik gemaakt van MAPINFO Pro 15.0.

2.2 Onderzoeksdaden

2.2.1 Beschrijving van het plangebied⁶

Het plangebied betreft twee woningen met bijgebouwen en een achterliggend binnengebied dat in gebruik is als parking met garageboxen. Het plangebied ligt in het zuidelijk deel van de historische stadskern van Diest, meer bepaald in een bouwblok omsloten door de Schotlandstraat, Engelandstraat en Leuvensestraat.

Het pand Schotlandstraat 27 heeft aan de straatzijde een poort langs waar het terrein achter het plangebied (parking met garageboxen) bereikbaar is. In het toegangsvertrek van het pand staat een schouw die in het midden van de 19de eeuw gedateerd kan worden. In het eigenlijk woonvertrek (met voordeur) bevinden zich twee moerbalken met brandsporen. Er kon geen kelder vastgesteld worden. Tegen de woning sluit een achterbouw aan. Aan de achterzijde van de aanbouw begint een rij garageboxen (zie verder)

Het pand Schotlandstraat 29 is een ééngevelwoning met een kleine, verharde binnenkoer en een achterbouw. Er kon geen kelder vastgesteld worden. De vloerplaat van de achterbouw van pand Schotlandstraat 27 ligt gelijk met de voorbouw, maar tot 1m lager dan de achterliggende parking. Het deel van de noordwest-gevel van de achterbouw dat links van de bouwnaad ligt (figuur 8) is opgetrokken in baksteenmetselwerk met vrij grote baksteen formaten (mogelijk Spaans formaat) en een sokkel, banden en hoekverband in Diestiaanse ijzerzandsteen. Dit deel moet op materiaal-technische gronden vóór 1800 gedateerd worden. Het deel rechts van de bouwnaad is opgetrokken in baksteenmetselwerk, maar zonder toepassing van natuursteen. Dit deel lijkt een (midden) 19de-eeuwse uitbreiding.

Het achterliggend binnengebied is ingericht als parking met twee rijen van garageboxen opgetrokken in betonplaat en golfplaten, en een geïsoleerde garagebox in hetzelfde materiaal. Het terrein is onverhard, maar wel voorzien van een kiezellaag. Het noordelijk deel van het terrein ligt iets hoger dan het zuidelijk deel en is ervan gescheiden door een klein talud.

⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Diest [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140037> (geraadpleegd op 4 april 2019).

⁵ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/140037>

⁶ Bouwhistorisch advies door Johan Grootaers o.b.v. fotosurvey 05/12/2019.

Figuur 4. Panoramisch zicht op het plangebied. (Bron: www.google.be/maps)

Figuur 5. Voorgevel van de panden Schotlandstraat 29 (links) en 27 (rechts). (Foto: Triharch 03/12/2019)

Figuur 6. Gelijkvloers van het pand Schotlandstraat 29. (Foto Triharch 03/12/2019)

Figuur 7. Binnenkoertje van pand Schotlandstraat 29. (Foto: Triharch 03/12/2019)

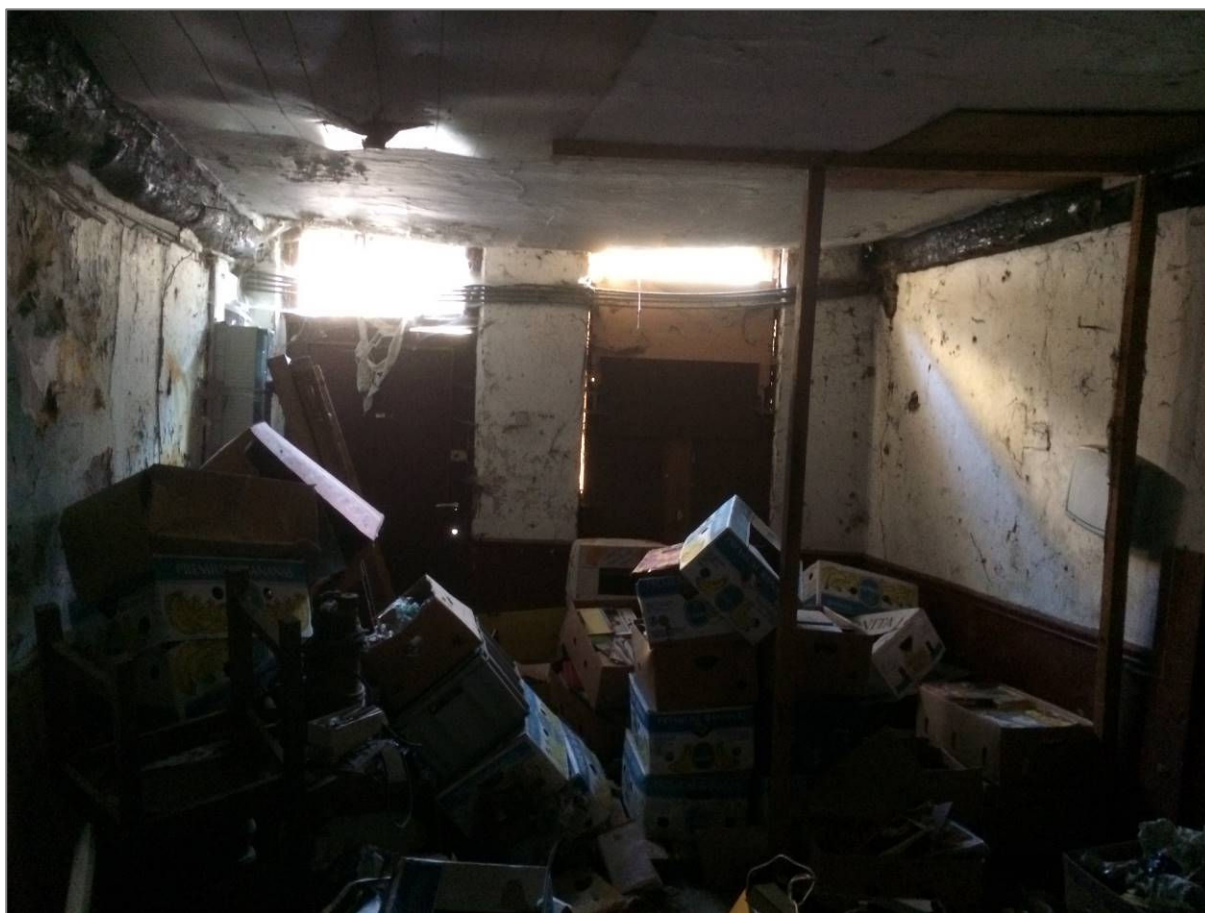
Figuur 8. Interieur van de achterbouw van pand Schotlandstraat 29. (Foto: Triharch 03/12/2019)

Figuur 9. Noordwest-gevel van de achterbouw van pand Schotlandstraat 29 met bouwnaad (rode pijltjes), gezien vanop de toegangsweg van pand nr 27. (Foto: Triharch 03/12/2019)

Figuur 10. De achterzijde van de achterbouw van pand Schotlandstraat 29. (Foto: Triharch 03/12/2019)

Figuur 11. Woonkamer van pand Schotlandstraat 27. (Foto: Triharch 03/12/2019)

Figuur 12. Aanbouw van pand Schotlandstraat 27. (Foto: Triharch 03/12/2019)

Figuur 13. Schouw in het toegangsvertrek van pand Schotlandstraat 27. (Foto: Triharch 03/12/2019)

Figuur 14. Achterzijde van pand Schotlandstraat 27, met links de achterbouw, centraal de doorgang van de straat naar de achterliggende parking en garages, en rechts de scheidingsmuur met pand Schotlandstraat 29. (Foto: Triharch 03/12/2019)

Figuur 15. Achterzijde van panden Schotlandstraat 27 (links achteraan) en Schotlandstraat 29 (rechts), met links een rij garageboxen. (Foto: Triharch 03/12/2019)

Figuur 16. Het achterliggend binnengebied in gebruik als parking, gezien vanuit de zuidoostelijke hoek, met twee rijen garageboxen (links en rechts achteraan) en een geïsoleerde garage (centraal achteraan). (Foto: Triharch 03/12/2019)

Figuur 17. Het achterliggend binnengebied in gebruik als parking, gezien vanuit de noordwestelijke hoek, met twee rijen garageboxen (links en rechts achteraan) en een geïsoleerde garage (rechts). (Foto: Triharch 03/12/2019)

2.2.2 Beschrijving van het wettelijk kader “onroerend erfgoed”⁷

Binnen het plangebied ligt geen onroerend goed of het plangebied maakt geen deel uit van een goed dat als cultuurhistorisch landschap, archeologische site, stads- en dorpsgezicht of monument is beschermd.

Binnen het plangebied ligt geen onroerend goed of het plangebied maakt geen deel uit van een goed dat vastgesteld is als landschap, historische tuin of park, houtige beplantingen of bouwkundig

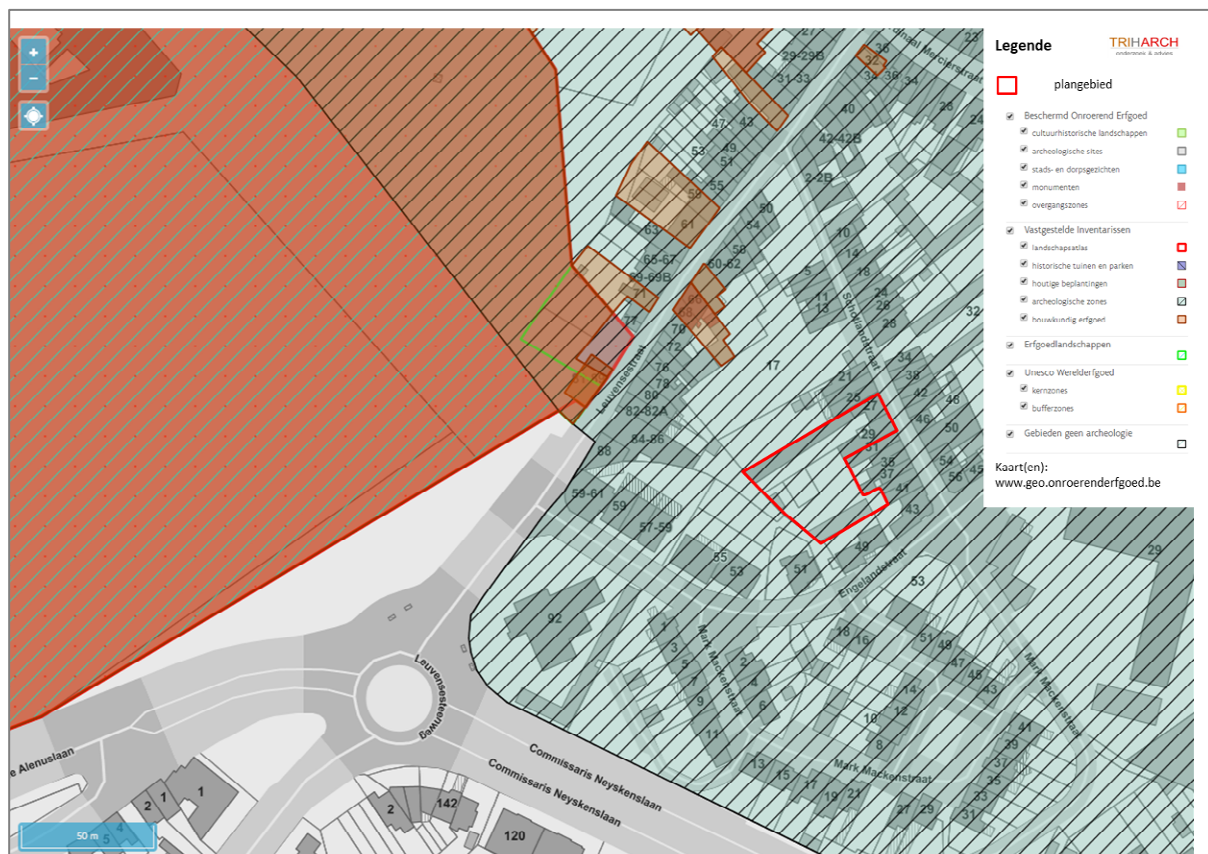
⁷ Raadpleging www.geo.onroenderfgoed.be 27/11/2019.

erfgoed. Het plangebied maakt wel deel uit van de vastgestelde archeologisch zone “historische stadskern Diest”.⁸

Het plangebied maakt geen deel uit van gebied(en) waar geen archeologie te verwachten valt.

Het plangebied maakt geen deel uit van een erfgoedlandschap of van UNESCO werelderfgoed.

Binnen het plangebied ligt geen onroerend goed of het plangebied maakt geen deel uit van een goed waarvoor een beheersplan en/of onroerenderfgoedrichtplan geldt.

Figuur 18. Wettelijk kader (onroerend erfgoed) met projectie van het plangebied. (bron: www.geo.onroerenderfgoed.be)

2.2.3 Beschrijving van het landschappelijk kader

Het plangebied bevindt zich volgens de tertiair geologische kaart in een gebied gekarteerd als *Formatie van Diest*. Deze formatie dateert uit het *boven-Mioceen* (ca. 11 – 7 Mio) en bestaat uit afzettingen van grofkorrelige zanden, algemeen bekend als de zanden van Diest. Deze zanden bestaan lithologisch uit grijsgroene tot bruine, glauconiethoudende, grofkorrelige zanden met lokale kleiige intercalaties en zandsteenbanken.⁹

Volgens de quartair geologische kaart bevindt het plangebied zich in een gebied waar geen Holocene en/of Tardi-glaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie liggen.¹⁰

⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11884>

⁹ Borremans 2015, p. 161-164.

¹⁰ https://www.milieuinfo.be/dms/d/d/workspace/SpacesStore/bfe684da-3d64-4cb9-9380-664482740c80/quartair_legende.pdf - profieltype 1 en 3.

De historische kern van Diest is gelegen in de alluviale vlakte van de Demervallei op de overgang van de Zuiderkempen naar het Hageland. De Zuiderkempen kenmerkt zich als een vlak, zandig gebied en het zandlemig Hageland als heuvelland. De huidige Demer vloeit op dit ogenblik ten noorden van de stad, maar de oorspronkelijke Oude Demer komt vanuit het oosten de stad binnen om later langs het westen de stad te verlaten. Op het terreinmodel van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen en de hydrografische kaart zien we dat het plangebied gelegen is in het Demerbekken (deelbekken van de Begijnebeek), meer bepaald in de vallei van de Demer, op de linkeroever van de Begijnenbeek die ten noordoosten van het plangebied en de Citadel in de Demer uitmondt.¹¹

Het plangebied ligt aan de zuidelijke voet van de natuurlijke getuigenheuvel waarop de Citadel (hoogste punt ca. 47m TAW) is gelegen. De stads zelf, gelegen tussen de Citadel, de Begijnebeek en de Demer, ligt op een hoogte tussen 21,50m en 24,50m TAW.

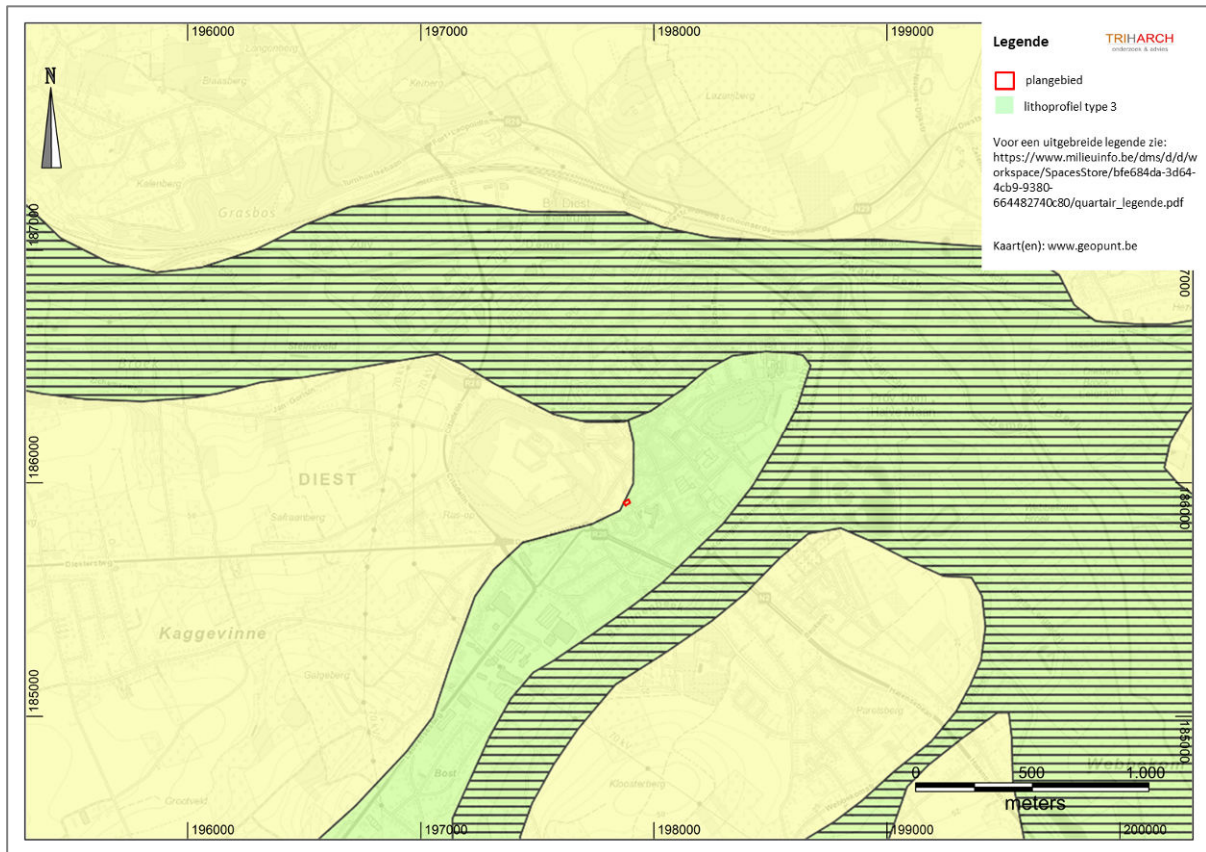
Een west-oost georiënteerde terreindoorsnede doorheen het plangebied, toont aan dat het bouwblok waarin het plangebied ligt, afhelt van west (Leuvensestraat op 30,6 m TAW) naar oost (Schotlandstraat op 25,7 m TAW). Het plangebied zelf ligt op 26,1 m TAW. Een noord-zuid georiënteerde terreindoorsnede geeft aan dat de woonblok vrij vlak ligt, namelijk 27,9m TAW ter hoogte van de Leuvensestraat en 28,1m TAW aan de Engelandstraat. Binnen de woonblok komen wel grondmodulaties voor.

Het plangebied ligt volgens de Bodemkaart van België in een zone die aangeduid staat als “OB” (bebouwde zone) en werd dus eigenlijk niet gekarteerd. Omdat een ruim gebied rond het plangebied gekarteerd staat als OB en OT-gronden, is het niet evident om af te leiden welk bodemtype oorspronkelijk aanwezig zal geweest zijn in en rond het plangebied.

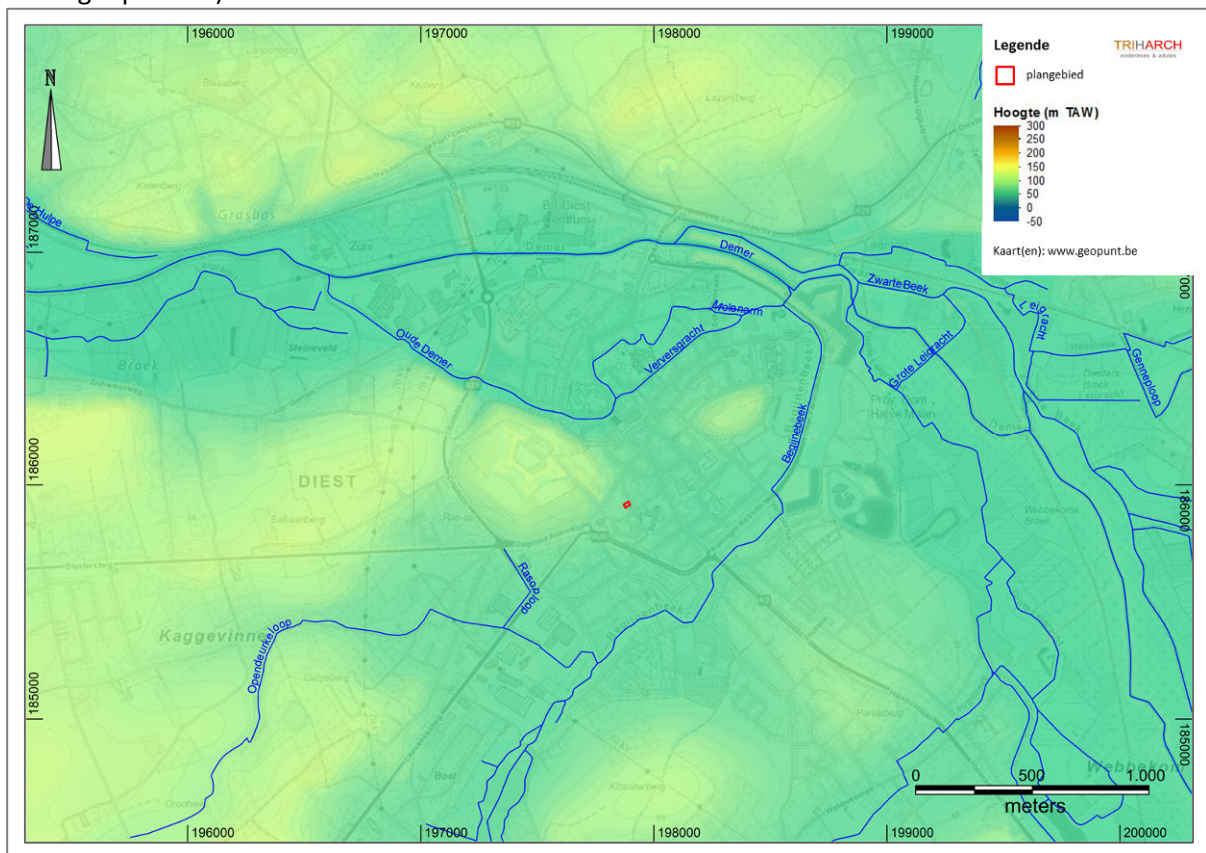

Figuur 19. Tertiair geologische kaart met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be).

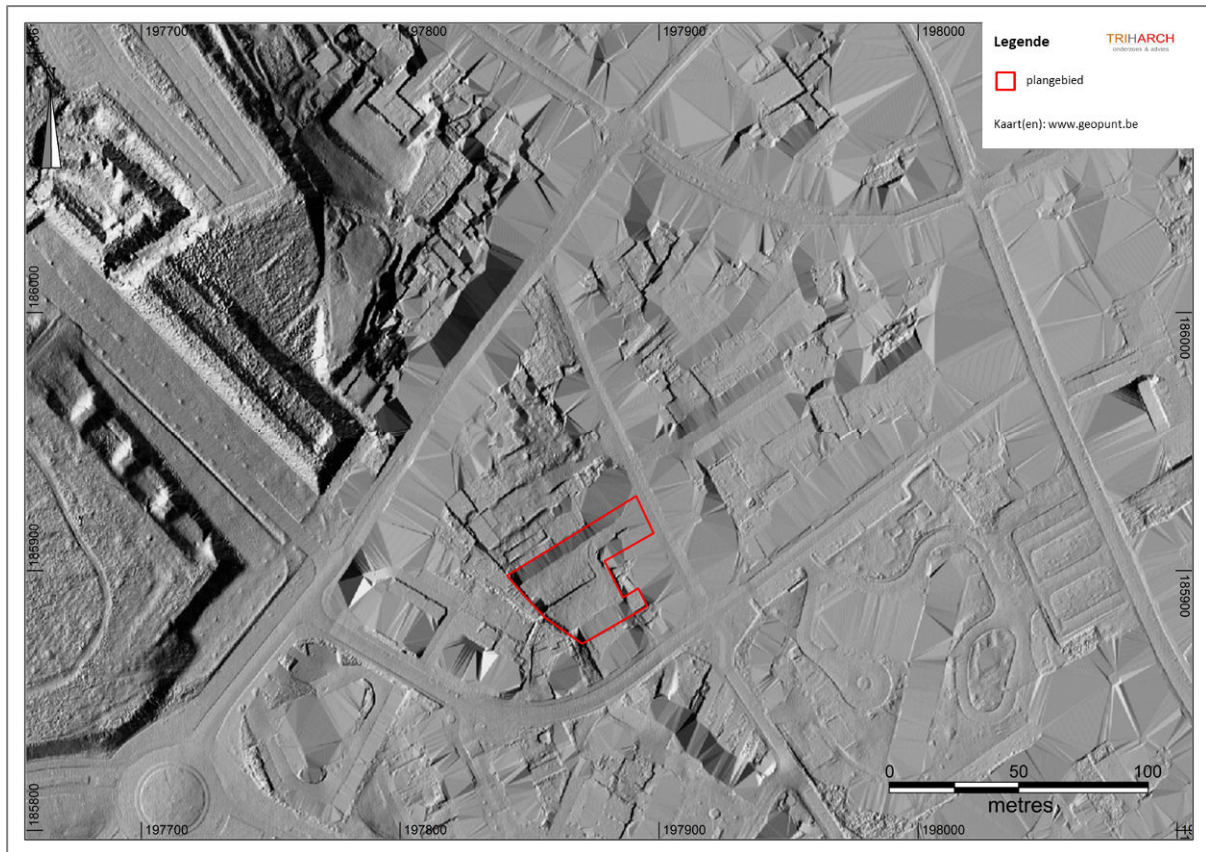
¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Diest [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140022> (geraadpleegd op 04 december 2018).

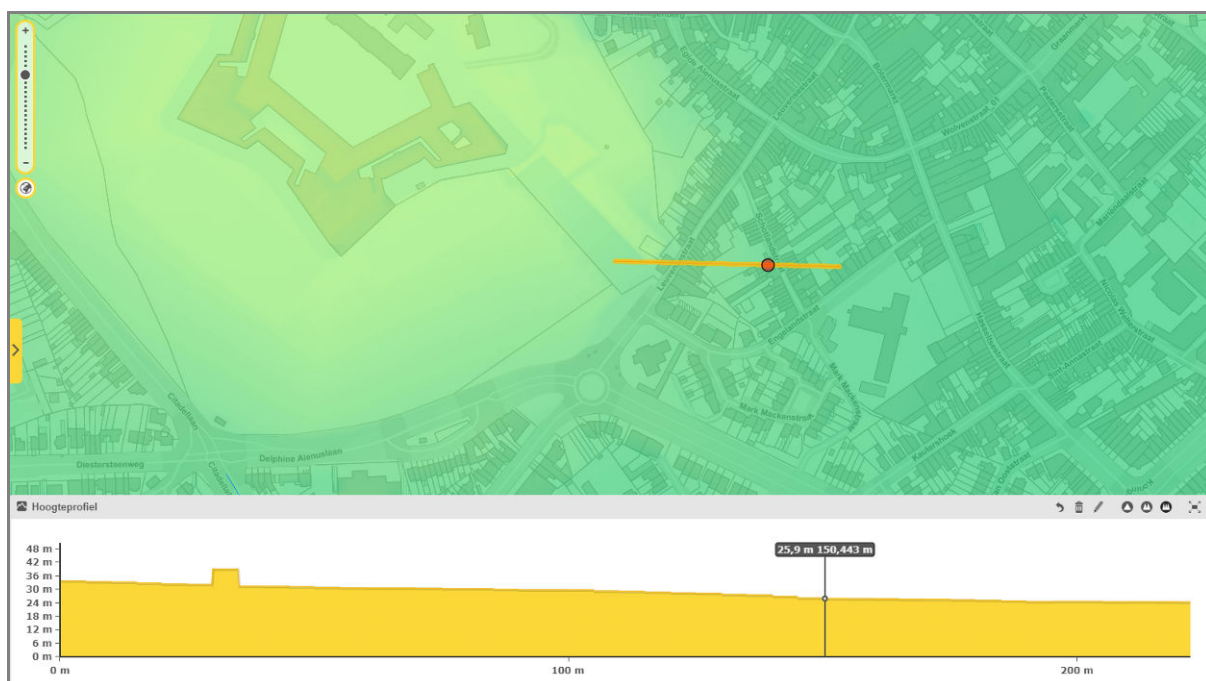
Figuur 20. Quartair geologische en hydrologische kaart met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be).

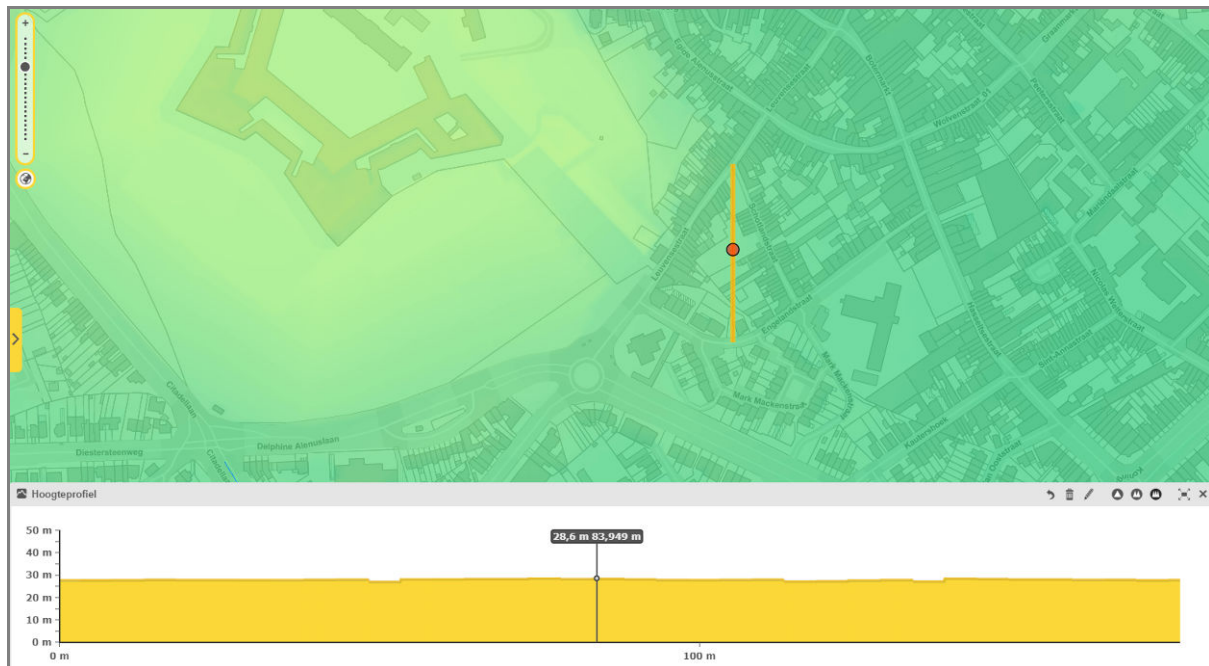
Figuur 21. Digitaal HoogteModel (terreinmodel) en Hydrologische kaart met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

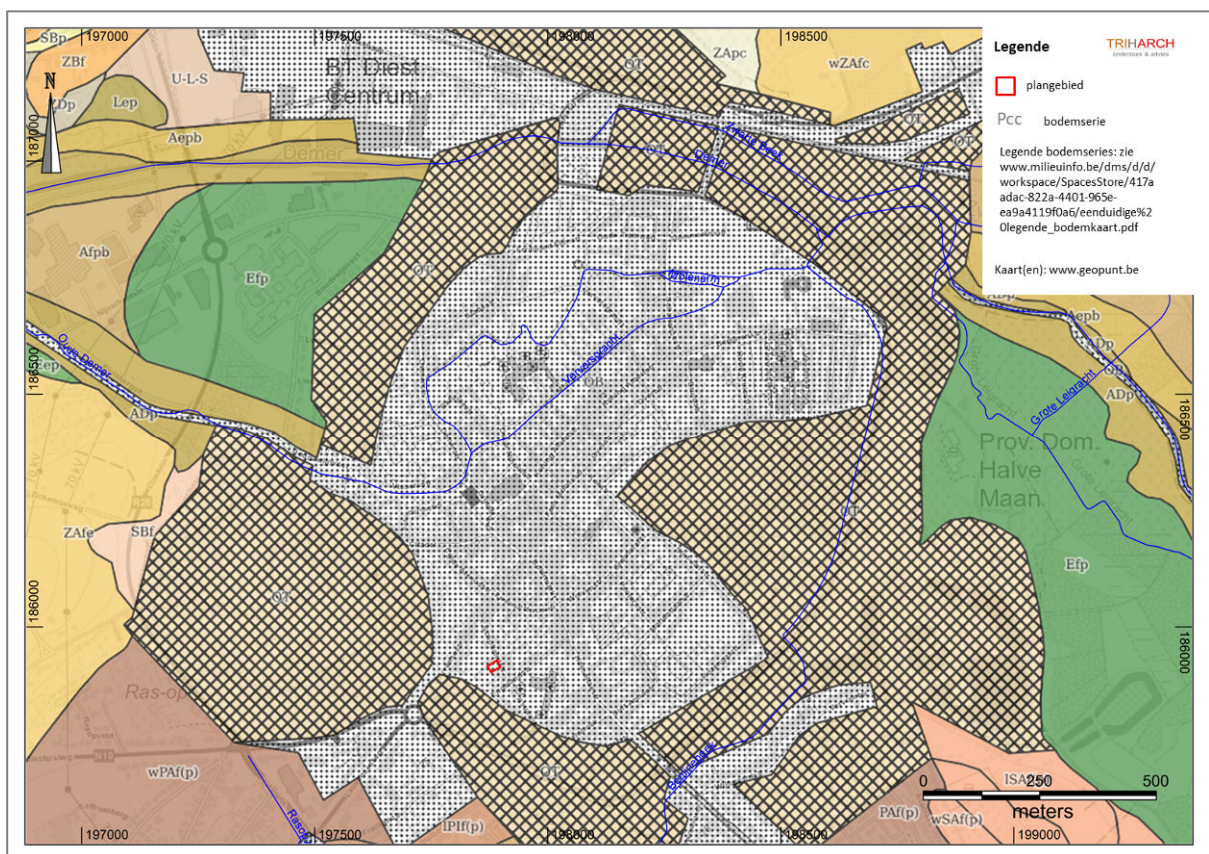
Figuur 22. Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (multidirec hillshade 25c) met projectie van het plangebied. (Bron: www.geopunt.be)

Figuur 23. West-oost georiënteerde terreindoorsnede van de woonblok waarbinnen het plangebied ligt. (bron: www.geopunt.be).

Figuur 24. Noord-zuid georiënteerde terreindoorsnede van de woonblok waarbinnen het plangebied ligt. (Bron: www.geopunt.be)

Figuur 25. Bodemkaart van België met projectie van het plangebied. (bron: www.geopunt.be)

2.2.4 Beschrijving van het historisch & archeologisch kader

2.2.4.1 Van de steentijd tot en met de Romeinse tijd

Van het pre-middeleeuwse Diest werd binnen de historische stadskern tot nu weinig aangetroffen. Naast een silexkling uit de steentijd en enkele ijzertijdscherven op de Warande (CAI ID 3142) werd in vorige eeuw een hypocaustumtegels uit de Romeinse periode gevonden in de Sint-Sulpitiuskerk. In 2001 vond men tijdens de heraanleg van de riolering aan de Veemarkt enkele Romeinse munten (tweede helft 1ste tot de 4de eeuw) en scherven van een terra nigra beker uit de 3de (niet in de CAI). Op diezelfde Veemarkt werden tijdens een prospectie met ingreep in de bodem in 2011 lagen aangesneden die zeker ouder zijn dan de 15de-17de eeuw. Wegens gebrek aan vondsten konden deze lagen niet gedateerd worden (CAI ID 157186). Een opgraving aan het Bogaardenklooster in 2011 leverde bij het proefsleuvenonderzoek verspreid enkele prehistorische vuurstenen werktuigen op (CAI ID 2329), maar tijdens de daaropvolgende opgraving werd een prehistorische laag opgegraven¹². Nochtans zijn er in de omgeving van Diest op de Hagelandse heuvels en in de valleien van de Demer en de Zwartebeek, vooral op de hoger gelegen donken, verspreid talrijke archeologische vondsten uit de steen-, brons- en ijzertijd en de Romeinse periode gekend.^{13 14}

2.2.4.2 De (pre-)stedelijke ontwikkeling vanaf de middeleeuwen¹⁵

De oudste kern van Diest zou ontstaan zijn op een iets hoger gelegen deel van de zuidelijke oever van de Demer rond de voorganger van de Sint-Sulpitiuskerk. Dit patroniem zou zijn oorsprong vinden bij, ofwel een bisschop van Maastricht +480, ofwel een bisschop Sulpitius de Vrome van Bourges, +647. De oudste vermelding van de kerk vinden we terug in 1163, toen Arnold II, de toenmalige heer van Diest, het geestelijk bestuur over zijn gebied aan de Norbertijnenabdij van Tongerlo schonk. Later groeide deze kleine nederzetting geleidelijk uit tot de kern van een Karolingische pagus. De oudste vermelding van de nederzetting dateert uit 837 toen Assent, gelegen in de *pago Hasbaniensi sive Dyostiensi*, aan de abdij van Sint-Truiden werd geschonken en het gebied door een graaf (in 900 wordt *Angilramnus in Dioste* vermeld) werd bestuurd. In 1088 wordt voor het eerst in een kroniek van de abdij van Sint-Truiden een zekere *Otto van Diest* of *Otto van Beveren* vermeld die verbleef in zijn burcht op de hoger gelegen getuigenheuvel, de latere Warande. Deze Warande was één van de eerste burchten in de regio gelegen op een heuvel. Ze bestond uit een cirkelvormig omgrachte motteheuvel, Het Tafelrond, met ingebouwde donjon en bijhorend voorhof, op het hoogste punt van de Warande. Tijdens een tuinaanleg in de 19de eeuw werden de funderingen teruggevonden van de vierkante donjon. Later werden er meerdere opgravingscampagnes uitgevoerd. Op het voorhof werden sporen aangetroffen van een houten gebouw. In de 13de eeuw werd de motte verlaten en werd op het neerhof een nieuwe, grotere burcht gebouwd, met een zaalgebouw en kapel en torens in ijzerzandsteen. Nadat Diest in 1499 in handen kwam van het geslacht Oranje-Nassau werd de toen bouwvallige burcht gesloopt en het domein vergroot. De Warande deed dan dienst als jachtterrein en aan de zuidwestrand van de Warande werd een nieuwe residentie gebouwd, het Hof van Nassau, dat nog steeds de Graanmarkt domineert. (CAI ID 3141, 3142)

Het pre-stedelijke Diest concentreerde zich vanaf de 11de eeuw rond de huidige Grote Markt met als kern de primitieve Sint-Sulpitiuskerk. Waarschijnlijk was deze eerste kern door een bescheiden aarden wal en gracht omgeven. In de 12de eeuw groeide de stad gestadig en kwam er een stadsvergroting langsheen de bestaande kern zodat de wegen naar het gehucht Beveren en Leuven

¹² Mondelinge mededeling Els Patrouille, 28/09/2018.

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Diest [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140037> (geraadpleegd op 20 september 2018).

¹⁴ Zie WOUTERS 2002.

¹⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Diest [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140037> (geraadpleegd op 20 september 2018).

binnen de kern kwamen te liggen. Ook het gebied tussen de oude kern en de Warande werd verbonden. Deze nieuwe gebieden waren versterkt met aarden wallen en natte en droge grachten. In 2013 werden bij proefsleuvenonderzoek aan de Overstraat (De Freinetschool De Put) enkele scherven uit de volle middeleeuwen (naast gebouwssporen uit de late middeleeuwen) aangetroffen, die van deze uitbreiding kunnen getuigen. (CAI ID 165613)
Omdat Diest zo snel groeide kwamen in de laatste decennia van de 12de en de 13de eeuw veel nieuwe wijken buiten deze versterking te liggen. In 1211 is er te Diest sprake van een capella, die later zou uitgroeien tot de Onze-Lieve-Vrouwekapel. Deze kapel was gelegen aan de noordelijke voet van de Warande en deed dienst als slotkapel. Diest groeide verder op de noordelijke Demeroever en kreeg uiteindelijk een vrijheidscharter in 1229 van Hendrik I, hertog van Brabant. Onder Arnold IV breidde de stad zich verder uit. Hij gaf aan de abdij van Tongerlo de toestemming om een nieuwe parochie op te richten. De bouw van de Sint-Jan-de-Doperkerk werd opgestart. In 1253 kreeg ook de Onze-Lieve-Vrouwekapel de status van parochiekerk zodat er nu drie parochies in de stad waren.

De voortdurende groei van de stad en deze buitenwijken verplichtte Hendrik, de toenmalige heer van Diest, in de 14de eeuw om een nieuwe vestigingsgordel op te richten. De nieuwe verdedigingsgordel telde tien stadspoorten, waaronder vijf grote: de Beverenpoort (richting Hasselt-Maastricht), de Putterstraatpoort (richting Leuven en Aarschot), de Allerheiligenpoort (richting Zichem), de Schaluinpoort (richting Antwerpen en Kempen) en de Schaffensepoort (richting Kempen). De kleinere poorten gaven toegang tot de omliggende velden: de Visserstraatpoort, de Broekpoort, de Koepoort, de Schotpoort en de Wijvenpoort. De wallen, grotendeels van aarde, waren versterkt met een dertigtal ijzerzandstenen torens die alle een eigen naam hadden. Tussen enkele torens werden stenen vestingmuren gebouwd en op sommige plaatsen werden de grachten gevoed door water uit de Demer en de omliggende beken. Andere grachten bleven droog. De stadswallen werden door Hendrik III van Nassau, heer van Diest in 1508 verbeterd en verbreed. Op sommige wallen werden muren gebouwd en de stadspoorten werden verder versterkt met bolwerken. De vijf kleinere stadspoorten werden in deze periode dichtgemetseld. De woelige periode van belegering en bezetting van de stad in de 16de eeuw en de talrijke oorlogen in de 17de eeuw vergden een permanent onderhoud van de stadswallen. Na de inname van Diest door Franse troepen in 1705 werd opdracht gegeven om de wallen te slopen. Dit gebeurde echter pas grotendeels tijdens de Oostenrijkse bezetting in 1788 en werd verdergezet na het einde van het Ancien Régime toen de Fransen in 1794 opnieuw de stad veroverden. Het verloop van deze wallen blijft tot op heden bewaard in de ruimtelijke structuur van de huidige stad. De oude stadswallen van Diest werden vanaf 1837 volledig opgeruimd en vervangen door een eigentijdse, indrukwekkend vestingwerk bestaande uit het fort Leopold en de Citadel. (CAI ID 207575, 207576, 207577, 207579, 207581, 207582)

De centraal gelegen Grote Markt was voor Diest van bij het ontstaan de kern van het economisch en sociaal leven en een verzamelpunt voor de gilden en de ambachten. De markt werd in 1365 gekasseid. Oorspronkelijk was de markt kleiner, maar hij werd begin 16de eeuw uitgebreid na de sloop van enkele woningen. Dit plein was in kleinere markten onderverdeeld zoals de Pottenmarkt, de Botermarkt, de Linnenmarkt, de Groentemarkt, ... (CAI ID 3910)

In de omgeving van de markt lagen kleinere pleinen die ook een marktfunctie hadden: de Vismarkt langs de Demer, de IJzermarkt, de Paardenmarkt, de Varkensmarkt, de Graanmarkt, de Veemarkt, De Kaai, vlak achter het stadhuis gelegen, was het centrum van het scheepstransport langs de Demer. Al vanaf de 13de eeuw bevond zich hier de schipbrug tussen de Zout- en de Demerstraat. Via deze brug werden stortgoederen in de schepen geladen.

Op de Veemarkt voerde men in 2011 een prospectie met ingreep in de bodem uit. Dit onderzoek leverde geen duidelijke marktniveaus op en de ingezamelde archeologische vondsten waren niet ouder dan de 15de-17de eeuw (CAI ID 157186).

Ten westen van de Kaai (De Bleek) werd in 1999 opgegraven op een stuk weiland langsheen de Demer naar aanleiding van de bouw van een appartementencomplex. Hier lagen restanten van twee

straten (1350-1500) waarlangs een ambachtelijk kwartier lag. Men trof ook restanten aan van een annex van het 17de-eeuwse huis 'De Bleeck'. (CAI ID 3139)

Bij archeologisch onderzoek tijdens de werken aan de Demer in 2016 (CAI ID 219850 en 219833) werden resten van kaaien, oeverversterkingen, trappen, bruggen, ... opgegraven die vanaf de volle middeleeuwen dateren.

In het middeleeuwse Diest waren de meeste woningen en gebouwen opgebouwd in hout en leem en werden ze afgedekt met een strooien dak. Na enkele branden in de 16de eeuw werd door de stad een premie gegeven voor een harde dakbedekking.

Diest had binnen zijn muren een aantal watermolens waarvan de belangrijkste de Ezeldijkmolen op de oude Demer was. De oudste vermelding ervan dateert van 1334 maar de huidige nog bestaande molen werd gebouwd door de prins van Oranje-Nassau in 1553. De andere watermolens binnen de stad waren de Binnenmolen of Grachtmolen gelegen bij het Minderbroederklooster, de Volmolen aan de Oude Demer ten oosten van de Ezeldijkmolen en de Nedermolen gelegen aan de voet van de Warande. (CAI ID 2338, 160333, 160335, 160336)

Diest viel in het begin kerkelijk onder het patronaat van de abdij van Sint-Truiden. Na menig conflict tussen de abdij en de heren van Diest, schonk Arnold II, heer van Diest, in 1163 het geestelijk bestuur van de stad aan de Norbertijnenabdij van Tongerlo.

Op de plaats van de huidige Sint-Sulpitius werd een primitief gebedshuis in de 11de of 12de eeuw vervangen door een romaanse kerk. Die kerk maakte op haar beurt plaats voor een gotisch exemplaar waarvan de bouw begon in 1305. Dit gebeurde in meerdere campagnes die duurden tot 1533. (CAI ID 3143)

De kapel toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw wordt voor het eerst vermeld in 1211. Ze was gelegen aan de voet van de Warande en in 1253 werd al begonnen met de bouw van een grotere Onze-Lieve-Vrouwekerk waarvan de bouw zeker doorliep tot in de 14de eeuw. Deze kerk was tijdens de middeleeuwen tevens een ontmoetingsplaats voor pelgrims. Na een zware beschadiging door de Geuzen op het einde van de 16de eeuw stortte de toren in en werd het dak en het gewelf zwaar beschadigd. De restauratie en wederopbouw van de kerk duurde tot in 1608 toen men de torenklok terug in de toren kon plaatsen. (CAI ID 2322)

De derde kerk was de Sint-Jan-de-Doperkerk, gebouwd op een terrein dat pas deel uitmaakte van de stad in 1253. Wanneer met de bouw begonnen werd is niet zeker. Wel was er al in 1271 een pastoor aanwezig. In 1297 werd ze verheven tot kapittelkerk. De kerk werd door de troepen van Willem van Oranje in 1578 vernield en werd pas in de 17de eeuw heropgebouwd. De toestand van de deels heropgerichte kerk verslechterde in de loop van de 18de eeuw totdat ze uiteindelijk in 1853 instortte. De kerk werd nooit meer hersteld en bleef als ruïne bewaard. (CAI ID 2321)

Verder waren er verspreid over de stad talrijke kapellen opgericht.

Diest telde meerdere kloosters binnen de stadsmuren. De Minderbroeders vestigden zich er als eerste kloosterlingen in 1228-1230 en bouwden hun klooster in de schaduw van de Sint-Sulpitiuskerk. Hun kerk fungeerde vanaf 1296 als grafkerk van de heren van Diest. In de 15de eeuw breidde het klooster uit en nadat het klooster geplunderd werd tijdens de godsdienstoorlogen in de 16de eeuw en terug opgebouwd werd op het einde van diezelfde eeuw raakte het klooster definitief in onbruik in 1796. De latere eigenaar brak het complex af. In 2003 werden er naar aanleiding van de herinrichting van een park door de stad Diest opgravingen uitgevoerd. De oudste sporen dateerden van de 14de eeuw en er werden drie bouwfases vastgesteld. Tijdens de opgraving werden resten aangetroffen van de pandgang, de westelijke en noordelijke vleugel van het klooster en resten van stenen vloeren en begravingen. (CAI ID 2333)

Het klooster van de Cisterciënzerinnen van Sint-Bernardsdal bevond zich eerst buiten de stad tegen de helling van de Kloosterberg. Na de schade door oorlogen en plunderingen en een kort verblijf van de zusters in Leuven kwamen ze terug naar Diest waar ze binnen de stadsmuren hun intrek namen in een woning in de Hasseltsestraat. Na de afschaffing van het klooster door de Fransen kregen de

abdijgebouwen een functie als arsenaal en regimentsschool. Op deze site werd in 2011 een vooronderzoek verricht waarbij talrijke muren werden aangesneden die mogelijk behoren tot een latere fase van het klooster vanaf de 17de eeuw en/of tot de kazernefase. Het ingezamelde vondstenmateriaal dateert uit de 15de, 16de en 20ste eeuw. (CAI ID 157190)

De Bogaarden stichtten in de 13de eeuw een klooster in de stad en bouwden een eigen kapel. Na de vernieling van het klooster in de 16de eeuw en hun vlucht naar Zoutleeuw kwamen ze eind 16de eeuw terug naar Diest. Het klooster werd ook opgeheven tijdens de Franse bezetting. De gebouwen kregen daarna verschillende bestemmingen, van katoenspinnerij tot sigarenfabriek. In 2008 werden op deze site proefsleuven getrokken die meerdere funderingsresten van het klooster opleverden. Na dit vooronderzoek werden in 2009 en 2011 archeologische opgravingen uitgevoerd die naast bijkomende resten van meerdere fasen van het klooster ook resten van de kapel, bijhorende begravingen en de bebouwing rondom het klooster opleverden. Ook de plaats van de tuin van het klooster kon door dit onderzoek worden bepaald. (CAI ID 2329)

De Alexianen of Cellebroeders vestigden zich in Diest in 1375 en bouwden geleidelijk aan een gesloten complex in de huidige Koning Albertlaan en ze richtten er een eigen kapel op. Ze bleven vooral actief in de ziekenzorg. In de 18de eeuw werd het klooster grotendeels vernieuwd en hoewel het door de Fransen werd opgeheven mochten de broeders kort daarna opnieuw beschikken over hun gebouwen. Later verhuisden ze naar het Mariëndaalklooster waar ze tot het midden van de 20ste eeuw patiënten verzorgden.

De Cel- of Grauwzusters kwamen een jaar later dan de Alexianen aan in Diest en betrokken een huis in de nabijheid van het Begijnhof. Het oorspronkelijke klooster (Sint-Annendaal) werd vergroot in de 15de eeuw. Het klooster leed erg onder de bezetting van de Geuzen en de zusters verlieten de stad. Na een nieuwe bloei in de 17de eeuw werd het klooster uiteindelijk na de Franse Revolutie afgeschaft. In 1807 kochten de zusters het klooster terug en zetten ze zich in, tot op de dag vandaag, in de gezondheidszorg en specifiek voor de geesteszieken. (CAI ID 2330)

Mariëndaal was een klooster voor Reguliere Kanunnikessen van Sint-Augustinus. Na een schenking betrokken ze een huis (1419) dat later uitgroeide tot een volwaardig klooster. Ook zij werden door de Fransen verdreven en het klooster kwam midden 19de eeuw in handen van de Alexianen.

Naast de Warande werd door de stad in 1470 een ziekenhuis/pesthuis opgericht dat later overgedragen werd aan de Zwartzusters. Deze verlieten de stad in 1528 waardoor het pesthuis werd bediend door de Celzusters en de Alexianen. (CAI ID 2331)

De Augustijnen vestigden zich in Diest in 1614 en kregen van de stad de Sint-Barbarakapel onder hun hoede. Tevens kregen ze de leiding over de Latijnse school waar ze een eeuw bleven. Deze school kwam even terug in handen van de stad totdat de Augustijnen wederom de leiding kregen. Ze werden even terug als leidinggevend van de school aangesteld totdat ze verdreven werden door de Fransen. Het klooster, de Sint-Barbarakerk en de school werden uiteindelijk midden 19de eeuw door de paters Kruisheren opgekocht.

Diest bezat vanaf het midden van de 13de eeuw al een Groot Gasthuis. Door het toenemende aantal klachten over de verzorging kregen de Augustinessen of Gasthuiszusters de leiding over dit Gasthuis in 1619 en werd het omgedoopt tot het Sint-Elisabethgasthuis. In de loop van de 17de eeuw werd het grondig vernieuwd en werd het klooster verder uitgebouwd. Ook dit klooster werd door de Fransen overgenomen totdat de zusters in 1809 hun kloosteractiviteiten terug opnamen. Het gasthuis bleef ziekenhuis tot in de 20ste eeuw en werd later omgevormd tot ouderlingentehuis. In 1995 werden hier tijdens grondwerken meerdere graven terug gevonden en restanten van het kerkhof verbonden aan het oude ziekenhuis. (CAI ID 3843)

Een laatste kloosterorde, de Lorreinozen, vestigde zich in Diest in 1647. Zij startte spoedig met een kostschool voor meisjes. Na interne strubbelingen vertrokken de zusters al vijftig jaar later naar Tienen en het klooster werd opnieuw een private woning die in de 18de eeuw werd omgevormd tot brouwerij.

De oudste vermelding van begijnen in Diest dateert uit 1245 toen de paus hen en hun bezittingen onder zijn bescherming nam. Ze woonden aanvankelijk verspreid in de stad en hielden zich bezig met

handenarbeid en gebed. Nadat acht jaar later Arnold IV, heer van Diest, een terrein aan de rand van de stad kocht van de abt van Sint-Truiden werd dit de plaats waar het begijnhof zou worden uitgebouwd. Al snel werd aanvang genomen met de bouw van de begijnhofkerk en werden meerdere begijnhuizen opgetrokken. Na een zware mentaliteitscrisis binnen het begijnhof waarbij oude gebruiken en regels van het hof en het spirituele volledig zoek was, stelde pastoor Nicolaas Van Essche vanaf 1550 orde op zaken. Hij liet de lemen huisjes afbreken en liet het geheel opnieuw aanleggen volgens een schaakbordschema rond de verfraaide Sint-Catharinakerk met het plein en de infirmerie als middelpunt. De begijnenwoningen en conventen werden langzamerhand herbouwd in bak- en zandsteen met hier en daar verwerking van ijzerzandsteen. Een monumentale, barokke poort sierde de ingang van het begijnhof. Tijdens de Franse bezetting werd de kerk gesloten maar bleef de begijnengemeenschap bestaan. In de loop van de 19de eeuw kwamen er meer particulieren op het begijnhof wonen waardoor het geestelijk karakter volledig verloren ging. Rond de Sint-Catharinakerk werden in 2013 beperkte opgravingen uitgevoerd in het kader van stabiliteitswerken. De zeven werkputten leverden naast een aantal begravingen en artefacten bijkomende informatie op over de evolutie en de bouwfaserings van de kerk. (CAI ID 2323)

Naarmate Diest als stedelijke nederzetting uitgroeide, groeide eveneens de handelsactiviteit. De handel richtte zich niet alleen tot de eigen gemeenschap maar ook tot het omliggende platteland. Door de ligging van de stad werd Diest één van de vele handelsplaatsen op de weg van Vlaanderen en Brabant naar het Rijnland. Diest kende vanaf het begin een belangrijke textiel- en leernijverheid en had een zekere faam als bierstad totdat de laatste brouwerij sloot in 1979. De brouwerijen waren te Diest voornamelijk te vinden langs de boorden van de Demer en haar bijriviertjes. De meeste oude brouwerijen waren gelegen op dezelfde plaatsen als later in de 17de en 18de eeuw. Bijna altijd ging het om één van de oevers van de Demer, meestal zelfs het Weelbroek of Wederbroek.¹⁶ Volgens de lijst van ambachten zouden er minstens vanaf 1443 pottenbakkers actief geweest zijn in Diest. Het is niet duidelijk wat ze precies produceerden en waar hun ateliers waren. De huidige Leuvensestraat werd vroeger Potterstraat of Putterstraat genoemd. F.J. Raymaekers beweert dat de naam Potterstraat afgeleid is van de pottenbakkers die er zouden gewoond hebben.¹⁷ Ook Van Der Eyken geeft aan dat de Leuvensestraat in de 13de eeuw Potterstraat noemde en verklaart dit door de pottenbakkers die zich dat sinds de 12de eeuw zouden gevestigd hebben. Naast de belangrijke veemarkt die in Diest werd gehouden tot in de 19de eeuw was de stad eveneens een belangrijk centrum voor de paardenhandel die doorliep tot in het begin van de jaren zestig van de 20ste eeuw. (CAI ID 150143, 165058, 208331,)

Volgens een volkstelling omstreeks 1690 stonden in de Schotlandstraat enkele lemen huisjes.¹⁸

De industrialisatie kwam in Diest laat en moeizaam van de grond. Door het keurslijf van de 19de-eeuwse omwallingen, waardoor vrijwel geen gronden beschikbaar waren binnen de stad, het gebrek aan een industriële traditie, het late verschijnen van de eerste spoorlijn (1865) en de steeds moeilijker bevaarbaarheid van de Demer bleef deze ontwikkeling in Diest beperkt.

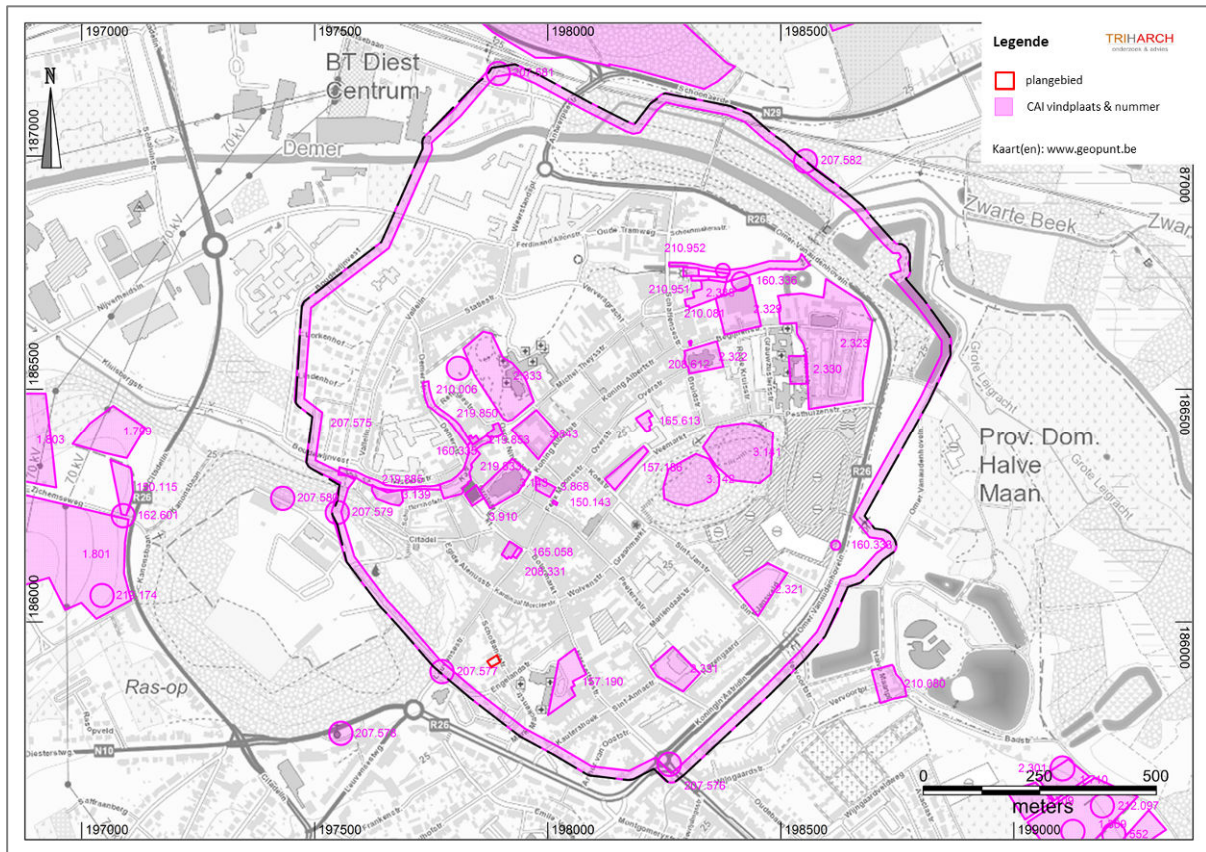
Diest was vanaf de late middeleeuwen de locatie van verschillende militaire activiteiten en conflicten.¹⁹

¹⁶ MEES 2018, p.14.

¹⁷ WOUTERS 2001, p.118.

¹⁸ MONDELAERS & CALUWAERTS 2013, p.109.

¹⁹ Voor een uitvoerig overzicht: zie VAN EYKEN 1980.

Figuur 26. Archeologische vindplaatsen binnen de historische kern van Diest, zoals geregistreerd in de Centraal Archeologische Inventaris met projectie van het plangebied. (bron: www.geo.onroenderfgoed.be)

evaluatie van de archeologische vindplaatsen (CAI)				Archeologische periode														
				steentijd			metaaltijden		Romeinse tijd	middel eeuwen			nieuwe tijd			nieuwste tijd		
CAI ID	naam vindplaats	paleol.	mesol.	neol.	brons tijd	ijzertijd	57 v. Chr. - 406 na Chr.	V - IX	volle me	late me	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX	XXI		
		1.300.000 - 12.000 jaar geleden	9.500 - 4.000 jaar geleden	9.500 - 4.000 jaar geleden	2.000 - 800 v.Chr.	800 - 57 v.Chr.			X - XII	XIII - XV								
3142	Warandekasteel	lith.mat.				aarde-werk			motte	versterkt kasteel								
2329	Voormalige Bogaardenklooster	lith.mat.								klooster, kerk, begraving								
3143	Sint-Sulpitiuskerk						tegels			kerk, begraving								
3141	Tafelrondemotte								motte									
165613	Freinetschool De Pit								aardewerk	gebouwen								
219850	Demerstraat-Refugiestraat								scheepvaartinfrastructuur (kade, steiger), brug, ...									
219833	Brouwerijstraat - De Kaai - Zoutstraat								scheepvaartinfrastructuur (kade, steiger), brugpijlers, het Steen									
2321	Sint-Janskerk									kerk								
2322	OLVkerk									kerk								
2323	Begijnhof									begijnhof, kerk, begraving								
2330	Klooster der Grauwzusters									klooster								
2331	Klooster van Mariëndaal									klooster								
2333	Minderbroedersklooster									klooster, begraving								
2338	Ezeldijkmolen									watermolens								
3139	De Bleek									pottenbakkerij, wegen			kapel					
3843	Sint-Elisabethgasthuis									gasthuis, begraving								
3910	Stadhuis									stadhuis								
150143	Felix Moonsstraat 7									huis								
157186	Veemarkt									aardewerk, constr.mat.								
160333	Nedermolen									molen								
160335	Binnenmolen/Grachtmolen									watermolens								
160336	Volmolen									molen								
207575	Middeleeuwse stadsomwalling									stadsomwalling								
207576	Beverenpoort (richting Hasselt-Maastricht)									waterpoort								
207577	Leuvensepoort									stadspoort								
207579	Allerheiligenpoort									stadspoort								
207581	Schaluijpoort (richting Antwerpen en Kempen)									stadspoort								
207582	Zichemsepoort									stadspoort								
219853	Het Spijker									refugie								
210081	Verversgracht									gracht, klooster					gebouw			
165058	Hoek Sint-Jan-Berchmansstraat/Leuvensestraat									constructies in (bak)steen								
208331	Sint-Jan Berchmansstraat 11-15									kelders								
210006	Refugiestraat 8									Refugiehuis, muurconstructies, lagen								
210952	Sluis									sluis								
157190	Hasseltsestraat									constr.mat., beenderen	klooster				infra-structuur			
208612	Begijnenstraat 2														waterput			
219885	Zichemse Poort - Visserstraat - Kaai en Oude Demer														brug, kaai			
224425	Schoenmakerstraat														lagen			

Figuur 27. Evaluatie van de vindplaatsen zoals geregistreerd in de Centraal Archeologische Inventaris in de omgeving van het plangebied. Groen: vindplaatsen vastgesteld op basis van gravend onderzoek. Oranje: vindplaatsen vastgesteld op basis van andere onderzoeken. Grijs: vindplaatsen waarvan de ligging, aard en/of datering onbepaald zijn. (Bron: www.geo.onroerenderfgoed.be 27/11/2019).

2.2.4.3 Evolutie van het landgebruik in en rond het plangebied

De oudst gekende afbeelding van Diest is een schets van [Frans Hogenberg](#) (1583) van de inname van Diest door de Franse troepen op 8 juni 1580. Het plangebied bevindt zich echter buiten de afbeelding.

Een gravure van een zicht in vogelvlucht op de stad Diest vanuit de zuidzijde, mogelijk van de hand van [Jan de Haan](#), dateert uit 1606, maar geeft mogelijk een 16de eeuwse situatie weer. Het woonblok waartoe het plangebied behoort is niet afgebeeld.

In het kaartboek van de abdij van Averbode, getekend door landmeter [Cornelis Lowis](#) in 1659, meer bepaald de plattegrond van de bezittingen van de abdij van Averbode onder Webbekom, wordt de stad Diest schematisch afgebeeld. Het is echter niet mogelijk om het plangebied met de nodige details hierop te situeren.

Van dezelfde landmeter Cornelis Lowis wordt in het Rijksarchief te Brussel een gekleurde kaart van Diest bewaard, gedateerd in 1669. Van Der Eycken schrijft: *“Op het plan van 1669 zijn sommige straten tussen de Putterstraat en de Beverstraat niet getekend. Dit is het geval voor de Schotlandstraat, de Engelandstraat en de Dries (Koutershoek). Deze straten pasten blijkbaar niet in het perspectief van waaruit Cornelis Lowis de stad tekende. Zij liggen immers in de schaduw van de stadsmuur tussen de Putterstraatpoort en de Beverenpoort. Lowis tekende dit stadsgedeelte eerder gecomprimeerd. Hij had wel oog voor het open karakter van de omgeving met veel tuinen. In dit gebied stonden nogal wat stadsboerderijen. De landbouw komt ook tot uiting in de straatnamen. De Engelandstraat verwijst zo naar een ‘eng’ of smal perceel land, terwijl de Schotlandstraat haar naam ontleent aan het land bij de ‘Scotteborne’. Dit was een bron die al in de middeleeuwen vermeld werd.”*²⁰

Vanaf de kaart van Villaret (1745-1748) wordt het woonblok waarin het plangebied is gelegen wel afgebeeld. Vooral de zijde langs de Leuvensestraat is bebouwd. Langsheen de Schotland- en Engelandstraat worden enkele verspreide gebouwen afgebeeld. Het plangebied is waarschijnlijk niet bebouwd.

Eenzelfde situatie zien we afgebeeld op de kaart van Ferraris (1771-1778). Het merendeel van het blok wordt ingenomen door kleine perceeltjes (moestuinen?). Ook hier blijkt het plangebied niet bebouwd.

Op het Primitief Kadaster (1830-1834) blijkt het plangebied te behoren tot twee verschillende, bebouwde percelen. Pand nr 29 maakt deel uit van percelen 618 en 619. De configuratie van de bebouwing zoals weergegeven op dit plan is tot op heden bewaard gebleven. Pand nr 27 behoort tot percelen 620-621. De voorbouw van pand nr 27 is reeds aanwezig, de aanbouw niet. De binnenkoer is bereikbaar via een toegang op de grens met pand nr 29. Aan de achterzijde van de binnenkoer staat een achterbouw afgebeeld, die nu niet meer aanwezig is. Het achterliggend binnengebied is niet bebouwd.

Op basis van deze cartografische gegevens kunnen de bouwelementen die vastgesteld werden tijdens het plaatsbezoek wat beter geduid worden:

- Het Primitief Kadaster (1830-1834) geeft aan dat het huidige pand nr 27 deel uitmaakte van een gebouw dat ook de huidige panden 21, 23 en 25 omvatte. Ten zuiden van deze panden, op de grens met pand nr 29, lang een open toegang naar het achterliggend terrein. Waarschijnlijk in de 2de helft van de 19de eeuw is de zuidgevel van het pand nr 27 afgebroken en de open toegang vervangen door een gesloten toegang en het dak en muren doorgetrokken tot tegen pand 29. Dit verklaart ook de aanwezigheid van de schouw in het toegangsvertrek, dat dus voordien deel uitmaakte van een woonvertrek.
- Mogelijk werden bij de bouw en/of latere verbouwingen van dit pand nr 27 in de loop van de 19de eeuw oudere bouwonderdelen herbruikt (cf. moerbalken).
- De 19de-eeuwse kaarten tonen aan dat, waar nu de toegangsweg ligt van de Schotlandstraat, doorheen het toegangsvertrek, naar het achterliggend terrein (garageboxen) een achterbouw aanwezig was. Wanneer dit gebouw afgebroken werd, kon nog niet achterhaald worden.
- Het linkerdeel van de noordwestgevel van de achterbouw van pand nr 29 is op basis van materiaal-technische gronden ouder dan de 19de eeuw. Op het primitief Kadaster (1830-1834) is de achterbouw waartoe deze gevel behoort, al aanwezig. Op de kaart van Ferraris (1771-1778) staat net ten zuiden van en grenzend aan pand nr 29 een gebouw afgebeeld. Misschien is de noordwestgevel van de huidige achterbouw een relict van het gebouw op de Ferrariskaart.

²⁰ VAN DER EYKEN

Dezelfde configuratie van gebouwen is herkenbaar op de Atlas der Buurtwegen (1842) en de kaart van Popp (1842-1879).

Op de verschillende topografische kaarten (1860-1873), (1881-1904), (1883-1939), (1952-1969) en (1961-1989) worden enkel het woonblok afgebeeld zonder detaillering van de individuele gebouwen.

Figuur 28. Schets van Frans Hogenberg (1583) van de inname van Diest door de Franse troepen op 8 juni 1580. Het plangebied bevindt zich buiten de afbeelding. (Bron: VAN DER EYKEN 1994)

Figuur 29. Gravure van een zicht in vogelvlucht op de stad Diest, mogelijk van de hand van Jan de Haan uit 1606, met situering van het plangebied (rode ovaal). (Bron: VAN DER EYKEN 1994)

Figuur 30. Gezicht in vogelperspectief op Diest. Detail uit het kaartboek van de abdij van Averbode, door Cornelis Lowis, landmeter, 1659. (Bron: www.cartesius.be)

Figuur 31. Uittreksel uit een gekleurde kaart door landmeter Cornelis Lowis van de stad Diest uit 1669 met links onderaan de Leuvensepoort en rechts bovenaan de Beverpoort. (Bron: VAN DER EYKEN 2010)

Figuur 32. Kaart van Villaret (1745-1748) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

Figuur 33. Kaart van Ferraris (1771-1778) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

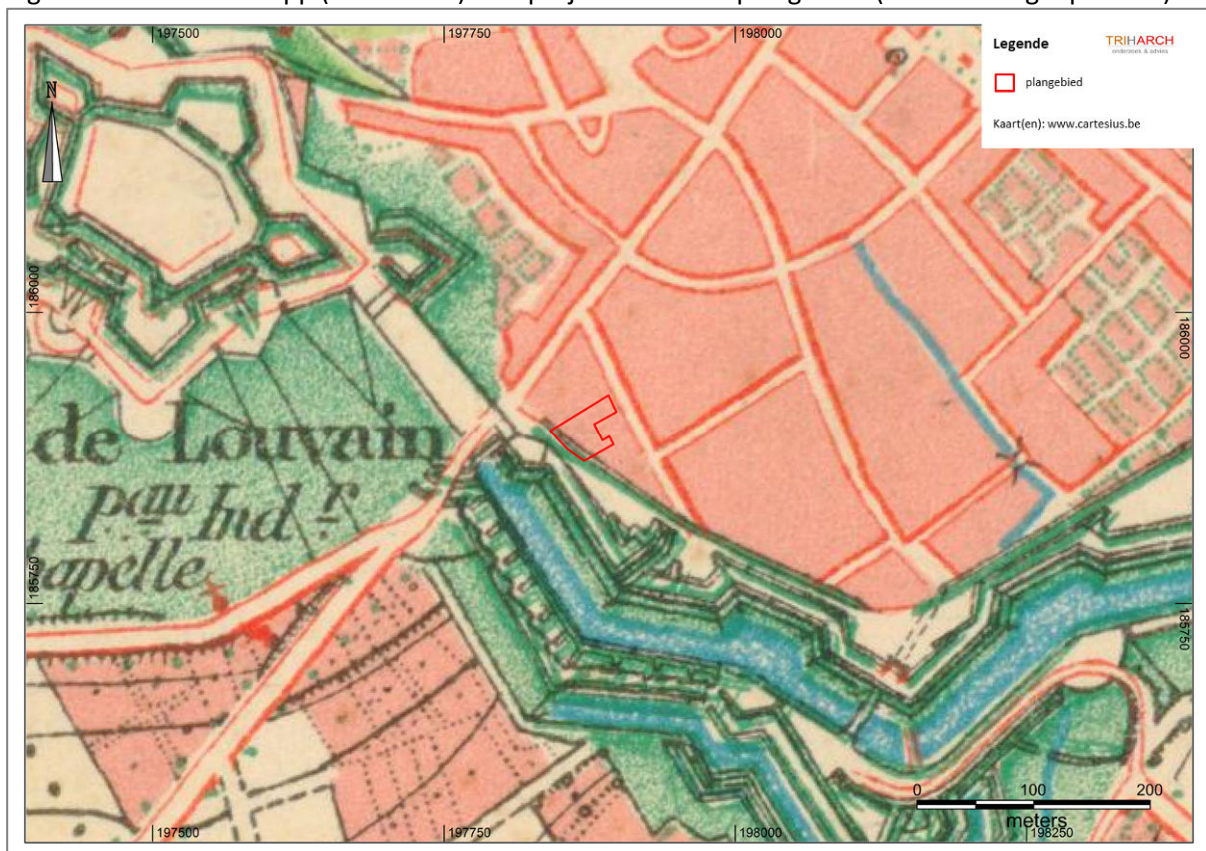
Figuur 34. Primitief kadaster (1830-1834) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

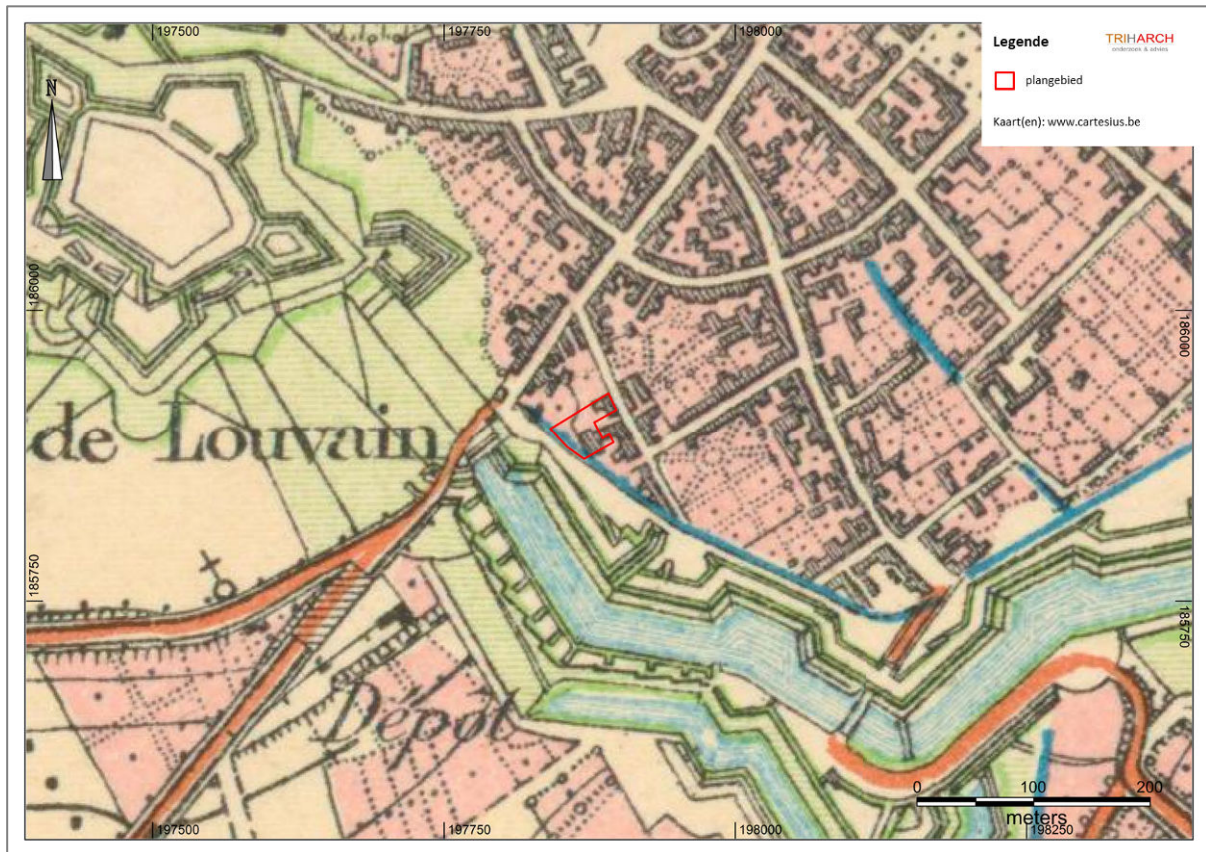
Figuur 35. Atlas der Buurtwegen (1841) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

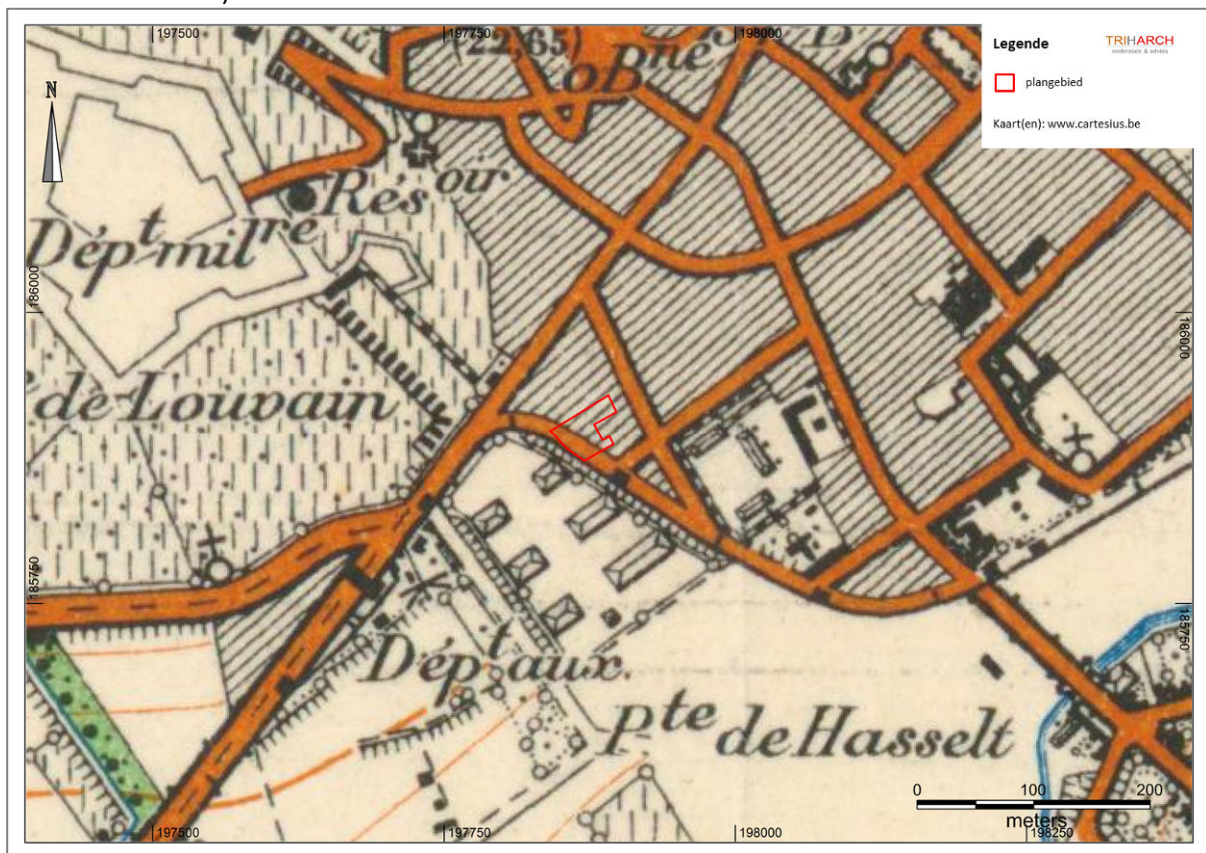
Figuur 36. Kaart van Popp (1842-1879) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

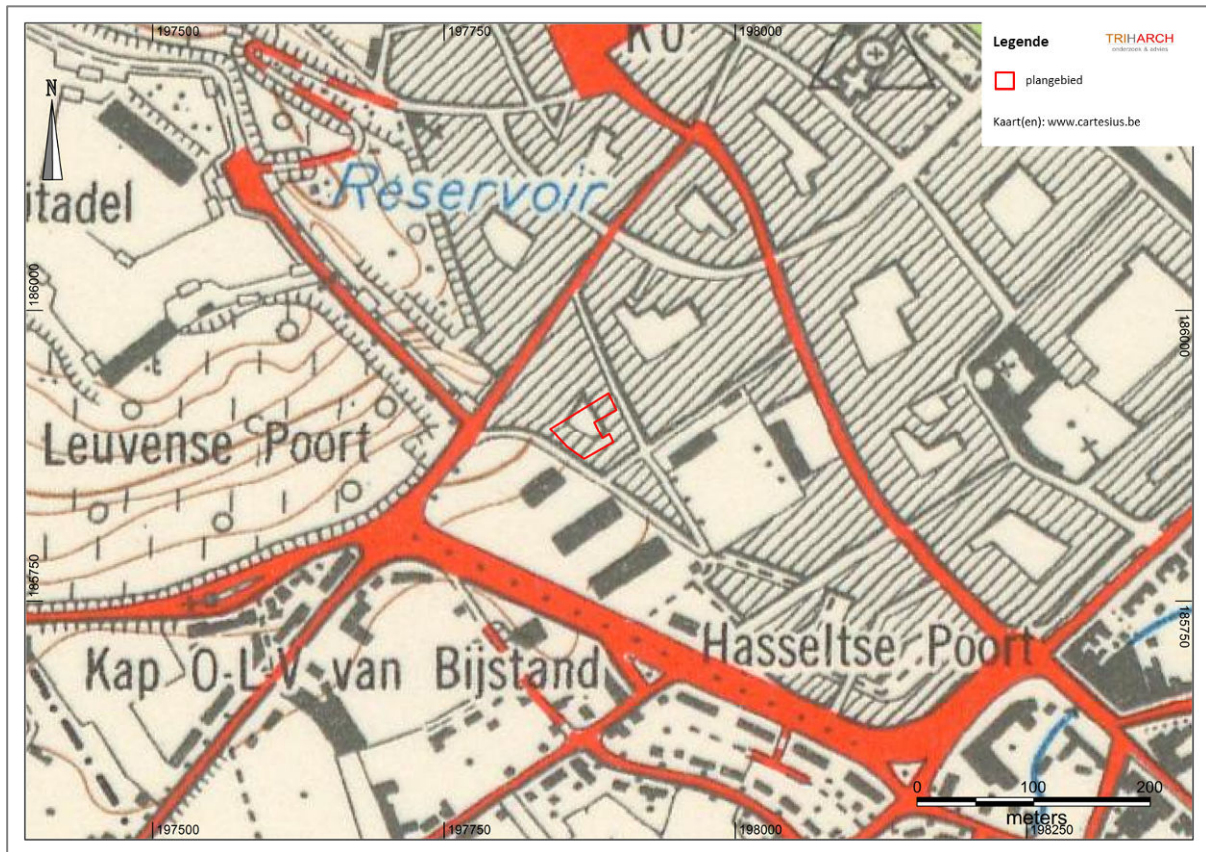
Figuur 37. Topografische kaart (1860-1873) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

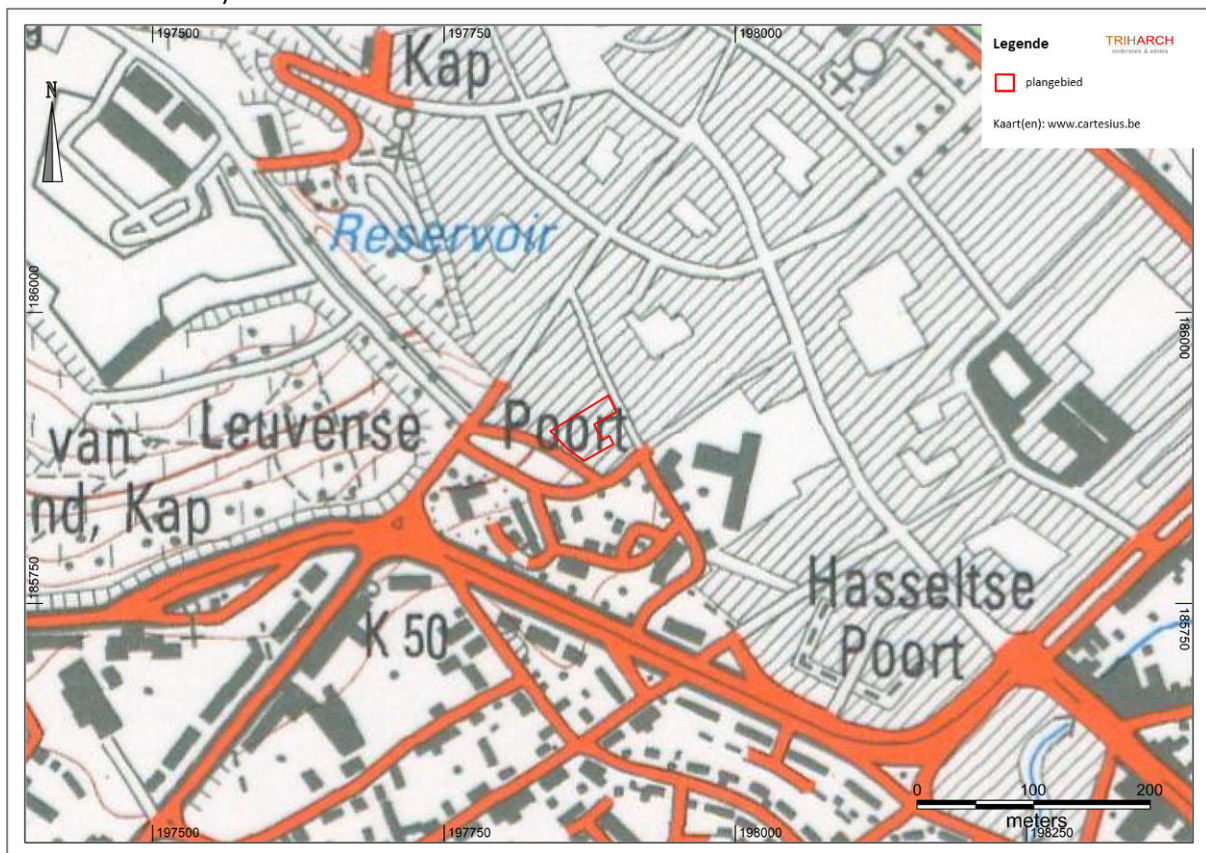
Figuur 38. Topografische kaart (1881-1904) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

Figuur 39. Topografische kaart (1883-1939) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

Figuur 40. Topografische kaart (1952-1969) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

Figuur 41. Topografische kaart (1961-1989) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

2.2.5 De vestinggordels van Diest²¹

2.2.5.1 De eerste omwallingen

Diest, op de grens van het Hageland met de Kempen, is gelegen ter hoogte van een vernauwing van de Demervallei, in het noorden en westen geflankeerd door uitlopers van de Hagelandse heuvelruggen. De oudste nederzetting ontstond op de noordwestelijke helling van de Warande, een door de Begijnenbeek en Demer omsloten heuvel, die aldus een ideale verdedigingspositie vormde voor de burcht van de heren van Diest.

Het verlenen van de vrijheidskeure door de Brabantse hertog, Hendrik I, in 1229 betekende de bekroning van een evolutie die reeds diverse decennia eerder was ingezet. In de loop van de 12de, begin 13de eeuw had de bebouwing zich verder ontwikkeld langsheen de Demer tot tegen de flank van de Allerheiligenberg, waarbij de nieuwe wijken elk van een eigen, primitieve omwalling werden voorzien. Tijdens de middeleeuwen behoorde Diest, samen met Leuven en Zoutleeuw, tot de belangrijkste steden van het hertogdom Brabant.

De lokale economie steunde voornamelijk op een bloeiende landbouwmarkt en een welvarende lakenindustrie en -handel. De gunstige ligging langsheen de belangrijke handelsweg Keulen-Brugge en de tot circa 1880 bevaarbare Demer zorgde voor een relatief druk transitverkeer. De eerste omwalling die de stad volledig omgordt dateert van 1360 tot het begin van de 16de eeuw. Het was een ruim bemeten verdedigingsgordel met overwegend aarden wallen, verdedigd door droge en natte grachten en voorzien van 8 stadspoorten en een 30-tal ijzerzandstenen verdedigingstorens. De daarop volgende periode werden de vesten herhaaldelijk hersteld en zelfs uitgebreid. In 1705 werd de omwalling door de Fransen gedeeltelijk geslecht. Ten tijde van Jozef II zou de ontmanteling, als gevolg van een besluit van 1782 dat alle versterkte steden trof, worden verdergezet. De werken vorderden echter langzaam zodat nog een groot gedeelte van de middeleeuwse omwalling tot in de 19de eeuw bewaard bleef.

2.2.5.2 De 19de-eeuwse verdedigingsgordel

De Tiendaagse veldtocht (2-12 augustus 1831): een beslissende gebeurtenis.

Kort na de Belgische onafhankelijkheid, namelijk op 2 augustus 1831, ondernam Willem van Oranje een ultieme poging om ons land te heroveren. Op dat ogenblik was het Belgische leger opgesplitst in het Scheldeleger rond Antwerpen en het Maasleger tussen Hasselt en Luik. Tussenin lagen de Kempen, eeuwenlang als praktisch ondoordringbaar voor een leger beschouwd, omwille van de slechte wegen, weinig water en weinig voedingsmiddelen. De Nederlandse tactiek bestond erin om, naast schijnbewegingen rond Antwerpen en Luik, op drie assen door de Kempen op te rukken met de bedoeling om eerst het Maasleger en vervolgens het Scheldeleger te verslaan. Een aantal Nederlandse divisies overschreed de Demer te Diest, waarna de stad, met strategische ligging tussen beide Belgische legers, werd bezet. De Nederlanders slaagden erin het Maasleger terug te werpen om vervolgens het Scheldeleger te Leuven te belegeren. Uiteindelijk kon een inname van ons land *in extremis* worden verijdeld door een Franse tussenkomst.

De Tiendaagse Veldtocht had duidelijk gemaakt dat het Belgisch verdedigingssysteem, sinds de afscheiding van Nederland, aan de noordgrens tussen Antwerpen en Hasselt een serieuze leemte vertoonde. De ondoordringbaar geachte Kempen hadden het Nederlands offensief helemaal niet kunnen verhinderen en met de recente plannen om de Kempen door aanleg van wegen en kanalen te ontsluiten, zouden oprukkende troepen nog vlugger het centrum van het land bereiken. Een adequate verdediging van de Kempen zou bijgevolg een uitgebreide troepenmacht vereisen, die niet

²¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: 19de-eeuwse verdedigingsgordel Diest [online]
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/126646> (Geraadpleegd op 27-11-2019)

voorhanden was. In afwachting van een definitieve beslissing werd reeds op 13 september 1831 in de omgeving van Diest een militair kamp opgericht, niet alleen als opleidingscentrum maar ook als bewaking van de Demerovergangen, die tijdens het tiendaagse offensief een belangrijke rol hadden gespeeld.

Steunend op de resultaten van een onderzoekscommissie diende de Minister van Oorlog op 14 maart 1835 een wetsvoorstel in waarin de fortificatie werd bepleit van de leemte tussen Schelde en Maas. Het defensieplan omvatte enerzijds verbeteringswerken aan de vestingen van Lier en Hasselt en anderzijds het aanbrengen van versterkingen te Zammel in Geel. Diest zou worden uitgebouwd tot vestingstad. De keuze voor Diest werd bepaald door haar centrale en strategische ligging, zoals niet alleen was gebleken tijdens de oorlogen van de laatste eeuwen, maar ook na de recente Tiendaagse Veldtocht. Alle wegen vanuit het noorden naar het centrum van het land liepen over Diest. Het lag ook halverwege Luik en Antwerpen terwijl het tevens fungeerde als bruggenhoofd van de Demervallei tussen Hasselt en Mechelen. Op 14 mei 1835 werden de werken voor Diest, geraamd op 3.600.000 frank, door het parlement goedgekeurd.

Laurillard-Fallot en De Lannoy: ontwerpers.

Het ontwerp voor de kernvesting van Diest werd toevertrouwd aan majoor Ch. G. A. Laurillard-Fallot (*1787 Den Haag-†1842 Brussel). De kernvesting werd in 11 loten aanbesteed en uitgevoerd in de periode 1837-1844. De officiële, gedrukte bestekken, die op twee na, volledig bleven bewaard, geven een nauwkeurig beeld van de werken, die blijkbaar in uurwerkzin vanaf de Antwerpsepoort tot aan de Leuvensepoort werden aangepakt. De uitvoering werd geleid door J. E. De Lannoy (*1799 Doornik-†1889 Brussel) die als kapitein van de genie in 1831 in het Belgische leger was opgenomen. Sinds 15 maart 1837 had hij het bevel over de genie te Diest waar hij tot juni 1846 en ondertussen bevorderd tot luitenant-kolonel, de werken zou volgen. In hoeverre echter de door De Lannoy ondertekende uitvoeringsplannen beantwoordden en/of afweken van het originele concept van Laurillard-Fallot is voorsnog niet uit te maken.

Het ontwerp voor het fort Leopold (1841-1845) waarvan eveneens een gedetailleerd bestek bleef bewaard, dient alleszins toegeschreven aan De Lannoy. Hij tekende eveneens de plannen voor de citadel (1846-1856), waarvan de werken startten in 1846, op het moment dat hij Diest verliet voor de functie van gouverneur der Koninklijke Prinsen. Over de bouw van de citadel zijn slechts fragmentarische gegevens bekend. De Lannoy werd te Diest opgevolgd door kapitein Deman en majoor Kerens.

Het vestingconcept.

Het algemeen concept bestaat uit een kernvesting, die de stad omgordt met een dubbele, aarden omwalling met grachten, langs de westzijde afgesloten met een citadel, in de vorm van een gebastioneerde vijfhoek die de Allerheiligenberg beheerst met daarnaast het 400 meter noordelijker gelegen en cirkelvormig fort Leopold op de Lazarijberg. De stadsversterking kreeg de vorm van een onregelmatige veelhoek met 12 zijden of fronten: twee getailleerde fronten in het noordwesten (tussen saillant 2 en 4), vier polygonale fronten in het noordwesten (tussen saillant 4 en 7) en gebastioneerde fronten voor de rest. De 3.805 meter lange vesting, met een diameter van circa 1325 meter, volgt vrijwel volledig het tracé van de middeleeuwse omwalling. Twee monumentale, versterkte poorten, de Schaffense- en de Antwerpsepoort en drie kleinere poorten, de Hasseltse-, de Leuvense- en de Zichemsepoort verleenden toegang tot de binnenstad. Demer, Zwartebeek en Koeibeek werden als een natuurlijke gordel aangewend en vormden - althans volgens de plannen - drie overstromingsgebieden. Waar de Demer de stad binnenstroomt, bevindt zich de Sluispoort met inundatiesluis, die de beemden van het Webbekomsbroek aan de oostzijde binnen 48 uur onder water kon zetten. De Demer verliet de stad opnieuw via een waterpoort ter hoogte van de Zichemsepoort in het westen. Een tweede verdedigingslinie, met vooruitgeschoven

verdedigingswerken zoals ravelijn en lunetten, en een overstromingsgebied moest verhinderen dat de wallen en de kwetsbare stadspoorten rechtstreeks onder vuur werden genomen.

Overeenkomstig het reglement van 18 mei 1852 werden de verdedigingswerken beplant met hoogstammen, hakhout, hagen ... en dit met een drievoudig doel: een verhoging van de opbrengst van het domein in vredestijd, de levering van het noodzakelijke hout in oorlogstijd en obstakelvorming voor de eventuele belegeraar. Voor dit laatste bleek meidoorn uitermate geschikt. In de drie opeenvolgende winters van 1855 tot 1857 werden 1.371 eiken, 704 olmen, 1.584 beuken, 32 essen, 3.900 stuks eiken- en 4.100 stuks elzenhakhout en tenslotte 6.800 teenwilgen en 19.125 meidoornstruiken geplant. Op dat moment was de voet van de hoofdwal langs de stadszijde reeds met hoogstammen beplant. De nieuwe aanplant voorzag in eik, beuk of olm voor een dubbele bomenrij op de walgang, ravelijn en lunetten. Beplanten van de voorwal of droge grachten was ten strijste verboden. De bermen, onder meer van ravelijn en lunetten, werden voorzien van meidoorn, de grachten van teenwilgen. Omwille van de schrale grond werd het glacis van het Fort Leopold bedekt met eiken. Elzenhout werd aangewend voor het overstromingsgebied nabij de Antwerpsepoort. De citadel tenslotte telde niet alleen eik en beuk op het glacis, maar ook een dertigtal essen voor de levering van goed gereedschapshout. Gelet op deze toch wel gevarieerde beplanting hoeft het niet te verwonderen dat de stadswallen, na de declassering, spontaan in gebruik werden genomen als stadspromenade.

Declassering van de kernvesting, Fort Leopold en citadel.

Intussen was de oorspronkelijke rol van Diest reeds door de feiten achterhaald. Met het aanvaarden van het verdrag van de XXIV artikelen door Willem I in 1839 vormde Nederland niet langer een bedreiging. Dit verklaart wellicht waarom het pas voltooide fort Leopold reeds in 1848 werd verbouwd, in eerste instantie als annex van de Leuvense gevangenis om uiteindelijk onderdak te bieden aan de tuchtcompagnie. Sinds de Franse revolutie van 1848 moest bovendien rekening gehouden met een mogelijk conflict met Frankrijk of Pruisen. In 1851 bestond de Belgische verdediging uit een twintigtal versterkte plaatsen en posten. Doordat al deze plaatsen bij gebrek aan eenheden niet afdoende konden verdedigd worden werd geopteerd voor de tactiek van de geconcentreerde versterking. Overeenkomstig de wet van 8 september 1859 zouden Antwerpen, Luik en Namen worden uitgebreid tot de ruggengraat van het nieuwe defensiesysteem. Antwerpen verkreeg omwille van zijn geografisch-strategische ligging de status van Nationaal Réduit: het laatste toevluchtsoord voor koning en Regering en concentratieplaats voor leger en materieel. Na de voltooiing van de Brialmontvesting (1860-1865) in Antwerpen - een polygonale verdedigingsgordel met 8 vooruitgeschoven forten - ontstonden in hogere militaire kringen discussies over het verdere lot van de vestingstad Diest.

De Frans-Duitse oorlog (1870-1871) had duidelijk aangetoond dat kleine versterkte steden zoals Diest, gebouwd in de periode van het gladde geschut, het geen drie dagen uithielden tegen het veel krachtiger, preciezer en doelgerichter geschut met getrokken loop, dat sinds 1860 was ingevoerd. Sinds 1871 gingen in Diest zelf steeds meer stemmen op die een declassering eisten van de fortificaties, die niet meer werden onderhouden en waarvan de grachten - naar verluid - een stinkende geur verspreidden. In 1890 bracht generaal A. H. Brialmont (1812-1893) als inspecteur-generaal van de fortificaties een bezoek aan Diest. Zijn conclusie was de volgende: "*Diest a perdu le caractère de place d'arrêt depuis qu'elle ne barre plus tous les chemins qui vont de France en Allemagne ...*" Desondanks was hij ervan overtuigd dat Diest, als bruggenhoofd van de Demer, samen met Dendermonde, nog een militaire rol kon vervullen bij de bewaking van de Demer-Dijle-Rupellinie.

Het standpunt van Brialmont, die nog tijdens een kamerdebat in 1893 zou hebben uitgeroepen: "Raak aan de forten van Diest en heel ons verdedigingssysteem gaat eraan ..." werd niet gedeeld door de toenmalige Minister van Oorlog, hierbij gesteund door een onderzoekscommissie onder

leiding van generaal Renard. Op 26 augustus 1895 verscheen het Koninklijk Besluit waarbij de kernvesting en het Fort Leopold werden gedeclasseerd. De citadel deed nog enkele jaren dienst als sperfort ter bescherming van de spoorlijn, maar onderging hetzelfde lot op 20 april 1906.

Het ontmantelingsproces.

De ontmanteling startte in 1904 met de afbraak van de Leuvensepoort, kort daarop volgden de Hasseltsepoort en de omgeving van het station. Tijdens de eerste wereldoorlog werd het gedeelte van de wallen tussen Leuvensepoort en Hasseltsepoort gedeeltelijk gesloopt in het kader van een tewerkstellingsproject van de overheid. De verdere ontmanteling zou tijdelijk worden verhinderd door de Duitsers, die de citadel bezet hadden. Na de Eerste Wereldoorlog bleef het schepencollege herhaaldelijk bij het Ministerie van Landsverdediging aandringen om de slopingswerken te hervatten, wat om financiële redenen telkens werd geweigerd. Uiteindelijk besliste de overheid op 5 maart 1929 om een groot gedeelte van de wallen aan de stad af te staan, in ruil voor het vermaarde schilderij "Het laatste Oordeel". Op die manier werd de stad eigenaar van de zone Leuvensepoort-Hasseltsepoort (9ha92a62ca), de erop aansluitende strook tot aan de brug achter het Begijnhof (17ha 51a 92ca), de zone tussen de citadel en het station (9ha 38a 65ca) en tenslotte een strook op het grondgebied van Webbekom (11ha 23ca).

Het was de bedoeling van de stad de wallen te slechten, enerzijds als oplossing voor het werklozenprobleem en anderzijds om de noodzakelijk geachte stadsuitbreiding te kunnen realiseren. Deze plannen stuitten echter op sterk verzet, zowel van de Vereniging tot behoud van Natuur- en Stedenschoon als van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, hierbij gesteund door haar corresponderend lid G. Van der Linden, de Diestse stadsarchivaris. Tot begin jaren 1960 zou de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen via talloze interventies, zowel bij de hogere als lokale overheden, blijven ijveren voor het behoud van de Diestse stadswallen. Noodgedwongen diende ze zich telkens neer te leggen bij voldongen feiten. Het scenario was achteraf beschouwd heel voorspelbaar. Eerst werden de oude olmen en beuken gekapt en niet meer herplant. Vervolgens werd er zand gestoken voor bouwwerken, of de aanwezige klei verwerkt tot baksteen. In de grachten werd de stadsvuilnis gedumpt. Uiteindelijk was de aanblik zo afstotend dat er maar één oplossing bleef: sloping.

De verdere ontmanteling ving in 1933 aan met de sloop van het vestingtracé langs de huidige Commissaris Neyskenslaan, waar begin jaren 1950 een groepsbouw met goedkope woningen verrees. Rond dezelfde periode werd tenslotte het tracé van de omwalling tussen de citadel en het station, ondanks het hardnekkig verzet van de Koninklijke Commissie, geslecht om plaats te ruimen voor de tuinkwijk "Demervallei". Op zijn minst merkwaardig is het feit dat een eventuele klassering als landschap pas in '63 door de Koninklijke Commissie ernstig werd overwogen en dit niettegenstaande er reeds in 1933 door de Vereniging van Natuur- en Stedenschoon werd op aangedrongen. De "Halve Maan" in de omgeving van de Hasseltsepoort werd reeds tijdens de Tweede wereldoorlog omgevormd tot badplaats, wat gepaard ging met een doorbraak van de wal en nivelleringswerken.

Uiteindelijk zou slechts één derde van het tracé van de omwalling, namelijk het gedeelte dat eigendom bleef van de Staat, samen met de citadel en het Fort Leopold worden gespaard. Beslissend voor het behoud van dit gedeelte langsheen de huidige Leopoldsvest was ongetwijfeld het rapport van een speciaal opgerichte onderzoekscommissie die op verzoek van de eerste Minister op 10 november 1933 op het stadhuis van Diest vergaderde. De Commissie, waarbij Kolonel van de Genie Deguent, leraar fortificaties voor de Koninklijke Militaire School, het Ministerie van Defensie vertegenwoordigde, was unaniem van oordeel "*qu' il est de grand intérêt historique de conserver dans leur état actuel les fronts Nord et Nord-Est des fortifications de Diest ...*".

Dit nam echter niet weg dat bij de aanleg van de stadsring de basis van de hoofdwal werd afgegraven, de bastions verminkt of genivelleerd zoals tegenover stadion en Begijnhof gebeurde voor

de aanleg van parkings. Naast de Sluispoort kwam er een doorbraak voor de tramlijn naar Beringen. De sloop van de Schaffensepoort, die door de Duitsers zwaar was beschadigd, kon slechts *in extremis* in 1951 door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen worden verhinderd.

Na de declassering in 1906 werd in de citadel een tuchtcompagnie gelegerd. In de periode 1930-1940 vond het depot van het derde legerkorps er onderdak. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was ze eerst door de Duitsers en nadien door de geallieerden bezet die ze gebruikten als gevangenis. In 1946 stelde Landsverdediging de citadel ter beschikking van de stad die er 63 noodwoningen onderbracht. Drie jaar later startten allerhande verbouwingswerken in afwachting van de komst, op 2 augustus 1953, van het Eerste Bataljon Parachutisten, dat er nog steeds is gelegerd. In 1968, naar aanleiding van de bouw van een nieuwe mess onderofficieren, werden de twee stadsfronten van de citadel gedeeltelijk gesloopt. Deze nieuwbouw zou in 1972 worden uitgebreid met een Stafblok en in 1981 met een turnzaal. Naar aanleiding van plannen voor de aanleg van een westelijke stadsring doorheen de citadel werd in 1981 door het Bestuur Monumenten en Landschappen een beschermingsvoorstel worden uitgewerkt, dat echter niet door een definitief besluit werd bekrachtigd. Sinds 21 september 1987 rust op de citadel een speciale vorm van interne bescherming. Deze houdt in dat, behoudens toelating van een Commissie *ad hoc*, het verboden is de gebouwen ter vernietigen, aan te passen of te veranderen, andere gebouwen of constructies op te richten of het reliëf te wijzigen.

De citadel (1846-1856).

Zoals eerder gezegd was de kernvesting langs de westzijde afgesloten door de citadel, die vanop de Allerheiligenberg de stad beheerste en tegelijkertijd de wegen naar Leuven en Aarschot verdedigde. Een citadel is per definitie een bomvrij, meestal vijfhoekig zelfstandig onderdeel van een vesting - in dit geval ertegenaan gebouwd - met als belangrijkste doel de laatste weerstand te bieden na de val van de kernvesting. In vredetijd wordt ze meestal benut als kazerne en wapendepot.

De citadel heeft de traditionele vorm van een gebastioneerde vijfhoek met circa 190 meter zijde. Rond de eveneens vijfhoekige binnenkoer bevinden zich de in de wal uitgebouwde bomvrije lokalen, met erboven de walgang met borstwering. De pentagoon werd verdedigd door een droge gracht met langs de veldzijde de gedekte weg met traversen, in- en uitspringende wapenplaatsen en het vóórliggend zacht hellend talud van het glacis, waarvan, op de droge gracht na, slechts vage sporen op het terrein zichtbaar bleven. In het gebastioneerde stelsel worden de grachten geflankeerd van boven op de wal en vanuit de bastionflanken. Het daar opgestelde geschut bestrijkt de *courtine* en de *face* van het nevenliggende bastion. Om het probleem met dode hoeken te vermijden zijn alle *escarpes* of binnentaluds van de gracht gecreneleerd, namelijk voorzien van schietgaten. Strategisch gezien kunnen de vijf fronten worden opgedeeld in twee tamelijk eenvoudige stadsfronten (1-2 en 1-5), twee aanvalbare fronten (2-3 en 4-5) en één aanvalsfront (3-4) aan de meest blootgestelde zijde.

Naast deze louter militair strategische en verdedigende functie was de citadel eveneens berekend op de huisvesting van een 600 à 800 manschappen tellend garnizoen dat, bij eventueel beleg, moest in staat zijn volledig autonoom in zijn behoeften te voorzien. De hiertoe voorziene, in de wal uitgebouwde lokalen, vertonen langs de binnenkoer een rechthoekige façade bovenaan afgelijnd met een hardstenen kordonlijst en een zware dekplaat. De overigens vlakke gevels krijgen een risalietvormig accent ter hoogte van de hoge rondboogdeuren met verdiept boogveld, sluitsteen en doorgetrokken imposten. De oorspronkelijke smalle, hoge rondboogvensters werden inmiddels vervangen door bredere lichtopeningen. De diverse ruimten fungeerden als wachtlokalen (1-2), troepenlogement (2-3 en 3-4), officierenverblijf, hospitaal, arsenaal (4-5) en poedermagazijn (5-1).

Enkel de fronten 2-3, 3-4 en 4-5 bezitten een tweede, zogenaamd kelderniveau, oorspronkelijk slechts verlicht via smalle schietspleten. Dit niveau voorzag onder meer in bijkomende ruimte voor hospitaal, arsenaal en troepen. Hier waren ook de bakkerij met graanopslagplaats en de keukens ondergebracht. De bastions kregen een zeer gevarieerde bestemming als artilleriepark (bastion 1),

kanonwerf (bastion 2 en 5), latrines (bastions 3 en 4) en wasserij (bastion 2). Onderaan bastion 4 bevond zich de waterput, die in verbinding stond met een reservoir onder de binnenkoer.

Fort Leopold (1841-1845).

Een fort is een vooruitgeschoven, zelfstandig werk dat belangrijke punten vóór de kernvesting verdedigt. Het Fort Leopold werd opgericht vóór het noordelijk gedeelte van de kernvesting, tussen de wegen naar Turnhout en Beringen. Het ligt volledig ingebed in de zuidflank van de Lazarijberg en is door zijn aarden dekkingen en wallen vrijwel volledig aan het oog onttrokken. Het Fort Leopold bezat een dubbele opdracht: enerzijds verhinderen dat de stad vanop deze hoogte werd beschoten, anderzijds het noordelijk stadsfront beschermen tegen een mogelijke aanval, door de vijand langs achter te bestoken met de zgn. *revers*- of *traditore*-batterijen. Om langs alle zijden de omgeving onder vuur te kunnen houden werd geopteerd voor een torenfort van twee bouwlagen op cirkelvormige plattegrond, waarbij de open keelzijde naar de stad is gericht.

2.2.6 Studies uit andere domeinen

Niet van toepassing.

2.2.7 Controleboringen

Niet van toepassing.

2.3 Assessment

2.3.1 Archeologische verwachting van het plangebied

2.3.1.1 De mogelijke aan- of afwezigheid van archeologische sites in het plangebied

Het bureauonderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat er geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt of dat er geen potentieel op kennisvermeerdering te verwachten valt binnen (delen van) het plangebied.

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat er momenteel geen archeologische sites gekend zijn binnen het plangebied zelf. Archeologische indicatoren zijn wel aanwezig en kunnen wijzen op de potentiële aanwezigheid van archeologische sites binnen het plangebied.

Steentijdartefacten-sites:

In de ruime omgeving van het plangebied werden verschillende steentijd-artefacten(sites) aangetroffen. Deze lagen voornamelijk op de hoger gelegen delen van het landschap, kortbij waterlopen. Uit verschillende studies blijkt dat sites van tijdelijke kampementen uit de steentijd in specifieke landschappelijke posities voorkomen, namelijk in de overgang van natte, laag gelegen gebieden naar droge, hoger gelegen gebieden. Dit is de zogenaamde gradiënt-zone, die we bijvoorbeeld vinden op de rand van rivier- en beekdalen. De meeste steentijd-artefactensites liggen vanaf de aanzet van de gradiënt tot ca. 250m in het droge, hoger gelegen deel.²²

Het plangebied ligt echter in een andere landschappelijke context, namelijk de stroomgordel van de (Oude) Demer en haar zijlopen (Begijnebeek). Door het dynamisch karakter van de rivier doorheen de tijden, zijn verschillende soorten afzettingen mogelijk binnen en in de omgeving van het plangebied: bedding-, restgeul- en oeverafzettingen. Maar de ligging aan de voet van de Citadellheuvel kan ook wijzen op de aanwezigheid van hellingsafzettingen en/of eolische afzettingen. Voor de mogelijke aanwezigheid van steentijd-artefactensites binnen het plangebied moet daarom een genuanceerde verwachting geformuleerd worden in relatie tot de geomorfologische positie waarbinnen het plangebied ligt. **Momenteel is echter onvoldoende informatie voorhanden m.b.t.**

²² VERBEEK e.a. 2004, p.385-386. DEEBEN & RENSINK, 2005, p.171-199. VERHOEVEN 2010, p.87.

de geomorfologie in en rond het plangebied om uitspraken te doen over de mogelijke aan- of afwezigheid van steentijd-artefactensites in het plangebied.

Sporensites en sites met vaste structuren:

Eenzelfde genuanceerde verwachting moet aangehouden worden voor de mogelijke aanwezigheid van sporensites en sites met vaste structuren (metselwerk) vanaf het neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen. Het is op basis van de beschikbare geomorfologische informatie niet mogelijk om uitspraken te doen over de mogelijke aan/afwezigheid van dergelijke sites vanaf het neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen.

In de omgeving van het plangebied zijn verschillende aanwijzingen voor de mogelijke aanwezigheid van sporensites en sites met vaste structuren in het plangebied vanaf de volle middeleeuwen. Binnen dit plangebied moet specifieke aandacht uitgaan naar elementen die in verband staan met de (pre-)stedelijke ontwikkeling van Diest:

- Het plangebied bevindt zich tussen de Leuvensepoort (14de eeuw), het historische stadscentrum rond de Sint-Sulpitiuskerk (9de eeuw) en de Beverpoort (14de eeuw). Het plangebied lag buiten de (pre-)stedelijke kern tot de bouw van de stadsomwalling in de 14de eeuw.
- Het plangebied ligt kort bij de Leuvensestraat, één van de belangrijkste middeleeuwse wegen van de stad. Er zijn aanwijzingen dat in deze omgeving pottenbakkers actief zijn geweest.
- De zones die net binnen de 14de-eeuwse stadsomwalling lagen, waren vaak niet of pas later bebouwd. In dergelijke zones kwamen wel stadsboerderijen voor.
- Het plangebied was zeker bebouwd vanaf het laatste kwart van de 18de eeuw.
- Bebouwing langs de Schotlandstraat bestond in de 17de eeuw voornamelijk uit lemen huisjes.

De kans op aanwezigheid van sporensites en sites met vaste structuren (metselwerk) die opklimmen tot de volle middeleeuwen is dus hoog.

Offsite sites:

Momenteel is onvoldoende informatie voorhanden m.b.t. de geomorfologie in en rond het plangebied om uitspraken te doen over de mogelijke aan- of afwezigheid van offsite-sites in het plangebied vanaf het neolithicum tot en met de volle middeleeuwen.

Door de ligging van het plangebied net aan de binnenzijde van de 14de-eeuwse stadsomwalling is **de kans op offsite-sites vanaf de late middeleeuwen hoog.**

Sites m.b.t. natte contexten:

Momenteel is onvoldoende informatie voorhanden m.b.t. de geomorfologie in en rond het plangebied om uitspraken te doen over de mogelijke aan- of afwezigheid van sites m.b.t. natte contexten in het plangebied voor alle archeologische perioden.²³

Sites m.b.t. militaire conflicten:

Voor de aanwezigheid van militaire slagvelden en/of schermutselingen binnen het plangebied werden geen directe aanwijzingen gevonden. Wel zijn troepenbewegingen in en rond Diest uit de 17de – 18de eeuw bekend. Maar een direct verband met het plangebied werd niet gevonden. **Ondanks de nabijheid van de vestinggordels en de citadel, is de kans op aanwezigheid van sites gerelateerd aan militaire conflicten laag.**

Sites m.b.t. tuinarchitectuur:

²³ RENSINK 2008

Er werden geen aanwijzingen gevonden voor de mogelijke aanwezigheid van tuinarchitectuur binnen het plangebied. **De kans op aanwezigheid van een site gerelateerd aan tuinarchitectuur vanaf de middeleeuwen is daarom laag.**

2.3.1.2 De aanzetdiepte van het archeologisch bodemarchief

Voor een impactanalyse tussen de geplande bodemingrepen en het mogelijk aanwezig archeologisch bodemarchief speelt de diepte vanaf waar het archeologisch bodemarchief kan voorkomen (de zgn. aanzetdiepte van het archeologisch bodemarchief of relevant archeologisch niveau) een belangrijke rol.

Omdat in de zone BIZ02 “nieuwbouw” bovengrondse bouwelementen in situ aanwezig zijn die minstens tot de 18de eeuw opklimmen, valt de aanzetdiepte van het archeologisch bodemarchief in die zone samen met het bestaand maaiveld/vloerniveau. De kans op aanwezigheid van een complexe verticale stratigrafie maakt dat met de mogelijke aanwezigheid van verschillende archeologische niveaus én vaste structuren (metselwerk) moet rekening gehouden worden.

2.3.1.3 Zonering van het plangebied o.b.v. de archeologische verwachting

Niet van toepassing.

2.3.1.4 Zone(s) waar geen archeologisch erfgoed meer aanwezig is of kan verwacht worden

Op basis van het bureauonderzoek kan niet aangetoond worden dat binnen het plangebied zones aanwezig zijn waar geen archeologisch erfgoed aanwezig is of niet meer verwacht kan worden.

2.3.1.5 Zones waar archeologisch erfgoed aanwezig is of kan verwacht worden

Dit betekent dat in heel het plangebied nog archeologisch erfgoed aanwezig kan zijn.

2.3.2 Impact van de geplande bodemingrepen op het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief

De werken in de zone BIZ01 “binnengebied” beperken zich tot het bovengronds verwijderen van de garageboxen. Daardoor is er ook geen impact op het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief in deze zone.

In de zone BIZ02 “nieuwbouw” zijn wel bodemingrepen gepland en moet dus wel nagegaan worden wat de impact ervan kan zijn op het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief. De geplande bodemingrepen hebben enkel mogelijk impact op die plaatsen waar de geplande bodemingrepen dieper gaan dan de aanzetdiepte van het archeologisch bodemarchief. Op plaatsen waar machinaal graafwerk en/of werfverkeer gepland zijn, moet daarbij nog rekening gehouden worden met een buffer van 30cm in de diepte en 1m in het horizontaal vlak.

Omdat het relevant archeologisch niveau in de zone BIZ02 zich vanaf het huidig maaiveld/vloerniveau kan bevinden, en de geplande bodemingrepen meer dan 40cm onder het huidig maaiveld ingrijpen en binnen de volledige zone machinaal graafwerk kan plaats vinden, moeten we er momenteel vanuit gaan dat het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief in deze zone bedreigd is door de geplande bodemingrepen.

2.3.3 Potentieel op kennisvermeerdering

Het potentieel tot kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische sites is o.a. afhankelijk van de aard van de site (meer bepaald naar zeldzaamheid, representativiteit, ...), van het site-type binnen een gegeven regio en het potentieel dat deze heeft om antwoorden te bieden op

kennislacunes. Archeologische sites uit periodes die in de omgeving van het plangebied nog niet gekend en/of wetenschappelijk bestudeerd konden worden, hebben daarom een hoog potentieel tot kennisvermeerdering op regionaal vlak.

Het potentieel tot kennisvermeerdering is ook afhankelijk van de haalbaarheid om de kennis besloten in het archeologisch bodemarchief te lezen. Zo kan een te kleine oppervlakte de waarneming, registratie en inzameling van archeologische artefacten, sporen en structuren, en uiteindelijk de interpretatie van de resultaten van het archeologisch onderzoek, sterk bemoeilijken of zelfs onmogelijk maken.

Het potentieel tot kennisvermeerdering kan ook afhankelijk zijn van de bewaringstoestand van de archeologische site. Een indicator voor de bewaringstoestand van archeologische vindplaatsen is de bewaringstoestand van de Laat-Glaciaire en Holocene bodemontwikkeling. Momenteel is de bodemkundige bewaringstoestand - en dus ook de archeologische bewaringstoestand - in het plangebied niet gekend. Het plangebied ligt aan de randen op eenzelfde niveau dan de omliggende wegen, maar het centraal ligt hoger. Dit kan erop wijzen dat het terrein bij de bouw van het houtmagazijn (licht) opgehoogd werd.

Op basis van de momenteel beschikbare informatie is het niet mogelijk om gefundeerde uitspraken te doen over de bewaringstoestand en het potentieel op kennisvermeerdering van het (mogelijk) aanwezig archeologisch bodemarchief voor het hele plangebied.

2.4 Gemotiveerd advies

Op basis van het uitgevoerd bureauonderzoek kunnen volgende conclusies getrokken worden:

- Binnen het plangebied geldt een hoge verwachting voor de aanwezigheid van sporensites en sites met vaste structuren vanaf de late middeleeuwen.
- De werken in de zone BIZ01 “binnengebied” beperken zich tot het bovengronds verwijderen van de garageboxen. Daardoor is er ook geen impact op het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief in deze zone.
- In de zone BIZ02 “nieuwbouw” zijn wel bodemingrepen gepland die mogelijk impact hebben op het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief.
- Het relevant archeologisch niveau in de zone BIZ02 “nieuwbouw” bevindt zich op het huidig maaiveld/vloerniveau.
- Omdat de geplande bodemingrepen BIZ02 “nieuwbouw” meer dan 40cm onder het huidig maaiveld ingrijpen en binnen de volledige zone machinaal graafwerk kan plaats vinden, moeten we er momenteel vanuit gaan dat het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief in deze zone bedreigd is door de geplande bodemingrepen.
- Of in de zone BIZ02 “nieuwbouw” daadwerkelijk waardevol archeologisch bodemarchief aanwezig is en in welke mate dit bedreigd wordt door de geplande werken, én hoe hiermee omgegaan moet (vrijgave, behoud in situ en/of ex situ), kan op basis van de huidige stand van het onderzoek echter niet beantwoord worden.

Voor de zone BIZ01 “binnengebied” is aangetoond dat de geplande werken met hoge waarschijnlijkheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. Binnen het kader van de geplande werken is verder archeologisch onderzoek in deze zone dan ook niet vereist.

Voor de zone BIZ02 “nieuwbouw” kon momenteel nog niet aangetoond worden dat:

- met hoge waarschijnlijkheid geen archeologisch erfgoed aanwezig is in het plangebied;
- de geplande werken met hoge waarschijnlijkheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed;

- **verder onderzoek van het plangebied in het kader van de geplande werken met hoge waarschijnlijkheid niet zou leiden tot nuttige kenniswinst.**

Om aan de doelstellingen van het archeologisch vooronderzoek te voldoen, is daarom aanvullend archeologisch onderzoek in deze zone van het plangebied vereist.

2.5 Samenvatting

Naar aanleiding van de sloop van de bestaande bebouwing en de bouw van een appartement aan de Schotlandstraat 27 en 29 in Diest is de initiatiefnemer in het kader van het Decreet betreffende het Onroerend Erfgoed van 12 juli 2013 verplicht een bekrachtigde archeologienota bij deze vergunningsaanvraag te voegen.

Een archeologienota is het resultaat van een archeologisch vooronderzoek dat minstens bestaat uit een bureauonderzoek, waarvan dit rapport het resultaat is. Tijdens het bureauonderzoek wordt op basis van online beschikbare informatiebronnen en vakliteratuur, een analyse van cartografische bronnen en een plaatsbezoek, het archeologisch potentieel van het terrein ingeschat en de wijze waarop met dit archeologisch potentieel moet omgegaan worden bij de bouwwerken.

Op basis van het uitgevoerd bureauonderzoek kon nog niet aangetoond worden dat er geen archeologisch erfgoed aanwezig is, dat de geplande werken eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigen en dat verder onderzoek niet zou leiden tot kenniswinst. Aanvullend archeologisch vooronderzoek is daarom vereist.

3 Bibliografie

3.1 Literatuur

- ALLAERTS 2012 Alaerts, Sandra, Kim Van Eerdewegh en Martien Mondelaers, 800 straatnamen te Diest, Vlaamse Vereniging voor Familiekunde Diest, 2012.
- BORREMANS 2015 Borremans, Michael, Geologie van Vlaanderen, Gent, 2015.
- CGPv2 2016 s.a., Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0), Brussel, 2016.
- GILS 1988 Gils R., Vesting Diest. Vestingbouwkundige overblijfselen, in Mededelingenblad Simon Stevin-stichting, 1988, p. 11-21.
- MEES 2018 Mees L., Diest. Bierstad aan de Demer, Diest, 2018.
- MONDELAERS & CALUWAERTS 2013 Mondelaers M. & J. Caluwaerts, Het Land van Diest omstreeks 1690, Volkstellingen in het hertogdom, deel 3, Family Research Belgium, Leuven, 2013.
- POLLENTIER 1986 Pollentier F., Diest in het Belgisch defensiesysteem (1837-1906), in Diest in de vorige eeuw (tentoonstellingscatalogus), Diest, 1986, p. 85-99.
- POLLENTIER 1967 Pollentier F., Diest, schildwacht van de Demervallei, in Spiegel Historiae, 2, 1967, p. 211-216.
- RENSINK 2008 Rensink, E., KNA Leidraad Beekdalen in Pleistoceen Nederland. Deel I Leidraad Archeologisch Onderzoek van Beekdalen in Pleistoceen Nederland. Deel II leidraad Archeologische verwachtingskaarten van Beekdalen in Pleistoceen Nederland, RACM, 2008.
- STEVENS 1978 Stevens F.E., Diest, Brabantse stad, Belgisch bolwerk (1835-1914), Gemeentekrediet van België, 1978, p. 249-268.
- TROMMELMANS 2011 Trommelmans R., K. Maesen, L. Van Ransbeeck, G. Wyns, B. Acke, Archeologische opgraving Bogaardenklooster Diest (prof. Vlaams-Brabant), basisrapport februari 2011, Rapporten Monument Vandekerkhove nv, afdeling archeologie, Ingelmunster, 2001/03.

- VAN DER EYKEN 1980 Van der Eycken, M., Geschiedenis van Diest, Diest, 1980.
- VAN DER EYKEN 1994 Van der Eycken, M. en L. Janssens, Steden in beeld. Diest, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 1994.
- VAN DER EYKEN 2010 Van der Eycken M., Een wandeling door Diest in 1669, Algemeen rijksarchief, Brussel, 2010.
- WOUTERS 2002 Wouters, Marijke, Diest stadsarcheologisch benaderd met een status quaestionis van de vondsten uit de steentijd tot en met de late middeleeuwen in Diest en deelgemeenten, Verhandeling tot het verkrijgen van de graad van licentiaat in de archeologie, KU Leuven, 2001-2002.

3.2 Websites

<https://geo.onroenderfgoed.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

<https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/archeologie>

<https://www.cartesius.be>

<http://www.geopunt.be>

<https://www.milieuinfo.be>

<http://www.wikipedia.be>

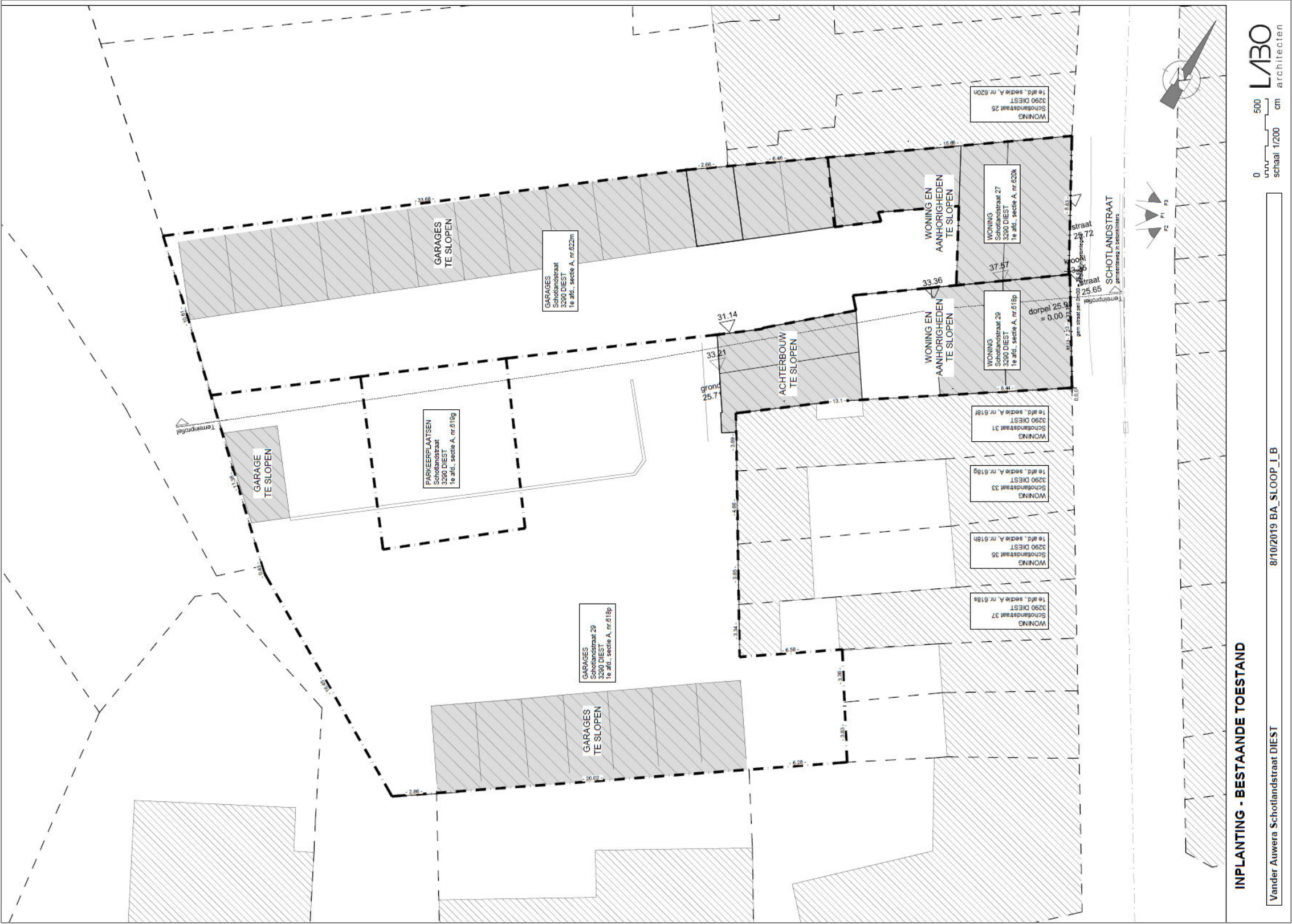
4 Bijlagen

4.1 Figuurlijst

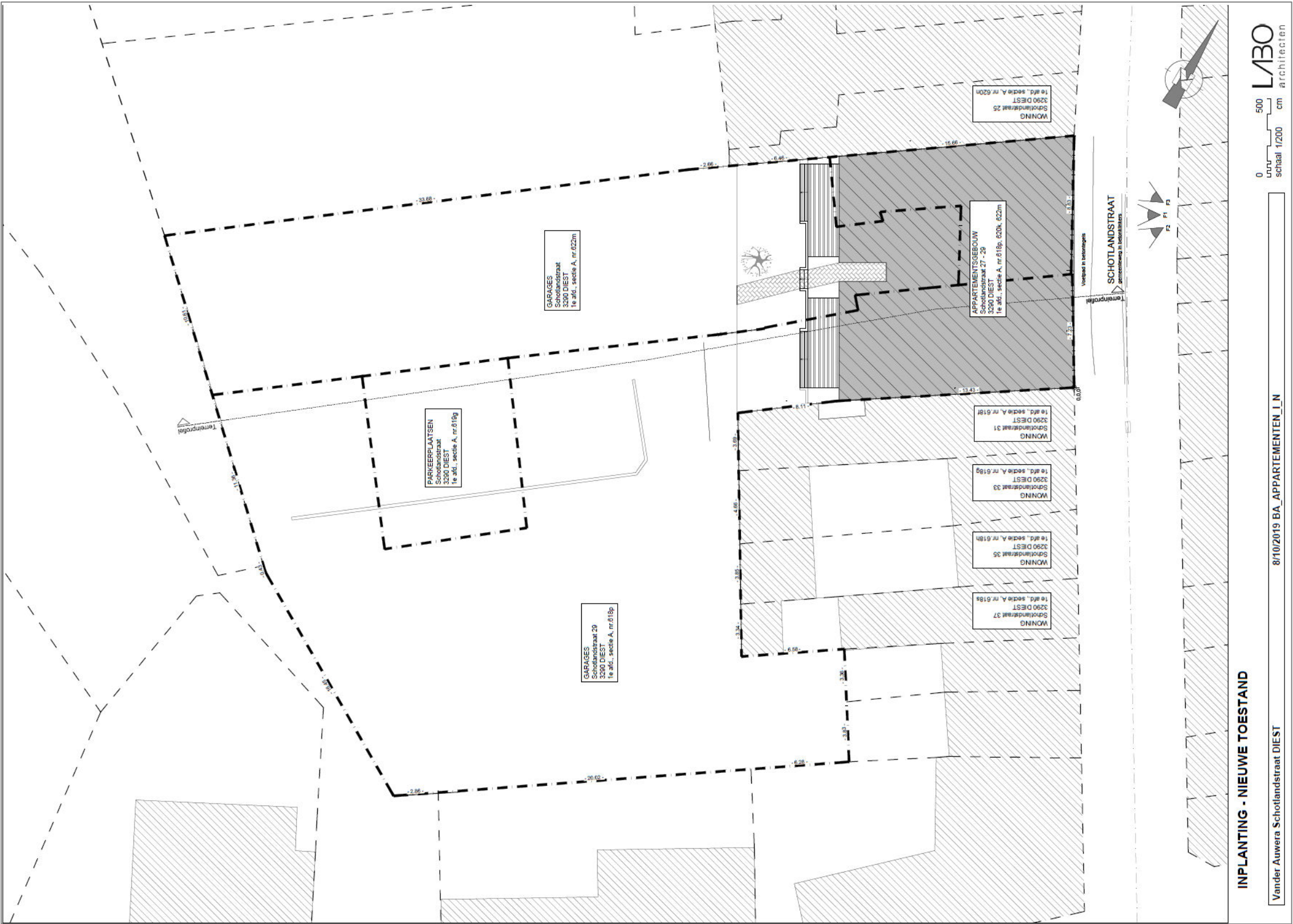
Figuur-nummer	Type	Onderwerp	schaal	vervaardiging	datum	metadata
1	kaart	Topografische kaart van België (2019) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.ngi.be
2	plan	Kadasterplan met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
3	plan	Kadasterplan met zonering van het plangebied o.b.v. de geplande werken	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
4	foto	Panoramisch zicht op het plangebied (fase 1)	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
5	foto	Voorgevel van de panden Schotlandstraat 29 (links) en 27 (rechts)	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
6	foto	Gelijkvloers van het pand Schotlandstraat 29	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
7	foto	Binnenkoertje van pand Schotlandstraat 29	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
8	foto	Interieur van de achterbouw van pand Schotlandstraat 29	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
9	foto	Noordwest-gevel van de achterbouw van pand Schotlandstraat 29 met bouwnaad (rode pijltjes), gezien vanop de toegangsweg van pand nr 27	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
10	foto	De achterzijde van de achterbouw van pand Schotlandstraat 29	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
11	foto	Woonkamer van pand Schotlandstraat 27	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
12	foto	Aanbouw van pand Schotlandstraat 27	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
13	foto	Schouw in het toegangsvertrek van pand Schotlandstraat 27	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
14	foto	Achterzijde van pand Schotlandstraat 27, met links de achterbouw, centraal de doorgang van de straat naar de achterliggende parking en garages, en rechts de scheidingsmuur met pand Schotlandstraat 29	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
15	foto	Achterzijde van panden Schotlandstraat 27 (links) en Schotlandstraat 29 (rechts)	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
16	foto	Het achterliggend binnengebied in gebruik als parking, gezien vanuit de zuidoostelijke hoek, met twee rijen garageboxen (links en rechts achteraan) en een geïsoleerde garage (centraal achteraan)	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
17	foto	Het achterliggend binnengebied in gebruik als parking, gezien vanuit de noordwestelijke hoek, met twee rijen garageboxen (links en rechts achteraan) en een geïsoleerde garage (rechts).	n.v.t.	digitaal	zie figuur	Triharch
18	kaart	Wettelijk kader (onroerend erfgoed) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	geo.onroerenderfgoed.be
19	kaart	Tertiair geologische kaart en Hydrologische kaart met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
20	kaart	Quartair geologische kaart en Hydrologische kaart met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
21	kaart	Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (terreinmodel) en Hydrologische kaart met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
22	kaart	Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (multidirec hillshade 25c) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
23	kaart	West-oost georiënteerde terreindoorsnede van de woonblok waarbinnen het plangebied ligt	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
24	kaart	Noord-zuid georiënteerde terreindoorsnede van de woonblok waarbinnen het plangebied ligt	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
25	kaart	Bodemkaart van België met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
26	kaart	Archeologische vindplaatsen binnen de historische kern van Diest, zoals geregistreerd in de Centraal Archeologische Inventaris met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	geo.onroerenderfgoed.be
27	rekenblad	Evaluatie van de vindplaatsen binnen de historische kern van Diest zoals geregistreerd in de Centraal Archeologische Inventaris	zie figuur	digitaal	zie figuur	geo.onroerenderfgoed.be
28	afbeelding	Schets van Frans Hogenberg (1583) van de inname van Diest door de Franse troepen op 8 juni 1580. Het plangebied bevindt zich buiten de afbeelding	zie figuur	digitaal	zie figuur	VAN DER EYKEN 1994
29	afbeelding	Detail uit een gravure van een zicht in vogelvlucht op de stad Diest, mogelijk van de hand van Jan de Haan uit 1606, met situering van het plangebied (rode polygoon), de Warande (1), de Sint-Janskerk (2) n de Oude Graanmarkt (3)	zie figuur	digitaal	zie figuur	VAN DER EYKEN 1994
30	afbeelding	Gezicht in vogelperspectief op Diest. Detail uit het kaartboek van de abdij van Averbode, door Cornelis Lowis, landmeter, 1659	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.cartesius.be
31	kaart	Uittreksel uit een gekleurde kaart door landmeter Cornelis Lowis van de stad Diest uit 1669 met links onderaan de Leuvensepoort en rechts bovenaan de Beverpoort	zie figuur	digitaal	zie figuur	MERVIS 2015
32	kaart	Kaart van Villaret (1745-1748) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
33	kaart	Kaart van Ferraris (1771-1778) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
34	kaart	Primitief kadaster (1830-1834) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.cartesius.be
35	kaart	Atlas der Buurtwegen (1841) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
36	kaart	Kaart van Popp (1842-1879) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be
37	kaart	Topografische kaart van België (1860-1873) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.cartesius.be
38	kaart	Topografische kaart van België (1881-1904) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.cartesius.be
39	kaart	Topografische kaart van België (1883-1939) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.cartesius.be
40	kaart	Topografische kaart van België (1952-1969) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.cartesius.be
41	kaart	Topografische kaart van België (1961-1989) met projectie van het plangebied	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.cartesius.be
42	plan	Afbakening van het aanvullend onderzoeksgebied en voorstel van de ligging van de proefputten met het Primitief Kadaster (1830-1834) als onderkaart	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be, vergunningsaanvraag
43	plan	Afbakening van het aanvullend onderzoeksgebied en voorstel van de ligging van de proefputten met de bestaande toestand als onderkaart	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be, vergunningsaanvraag
44	plan	Afbakening van het aanvullend onderzoeksgebied en voorstel van de ligging van de proefputten met de geplande toestand als onderkaart (funderings- & rioleringsplan)	zie figuur	digitaal	zie figuur	www.geopunt.be, vergunningsaanvraag
45	plan	Schematische doorsnede van een aan te leggen proefput met aanduiding van de maximale afmetingen en dieptes waarop deze mogen uitgevoerd worden	zie figuur	digitaal	zie figuur	Triharch

4.2 Plannen van de vergunningsaanvraag

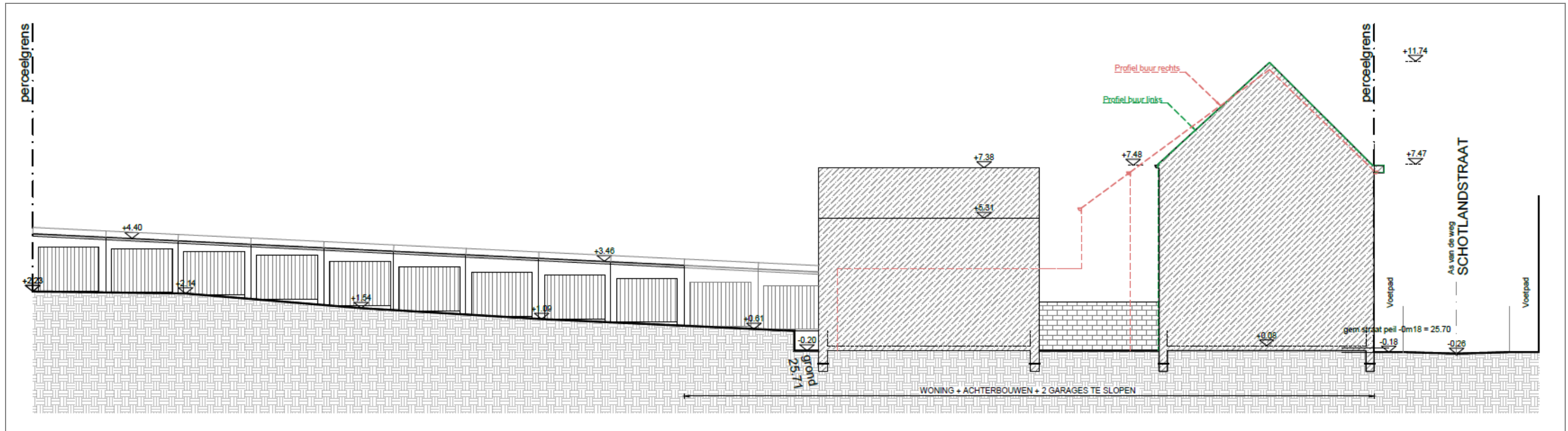
4.2.1 Inplanting - bestaande toestand

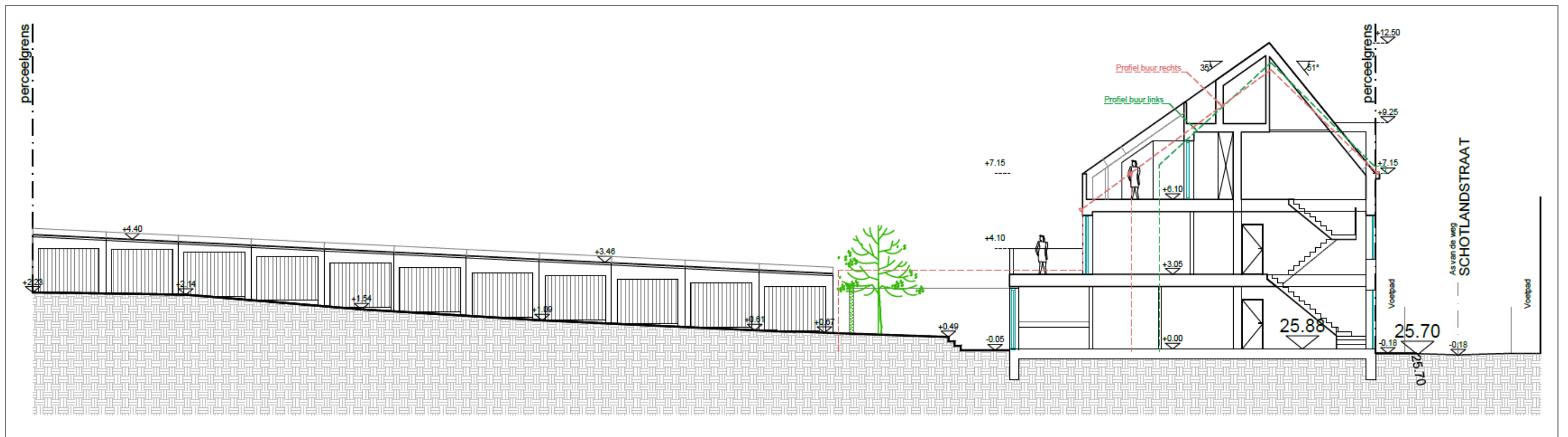
4.2.2 Inplanting – nieuwe toestand

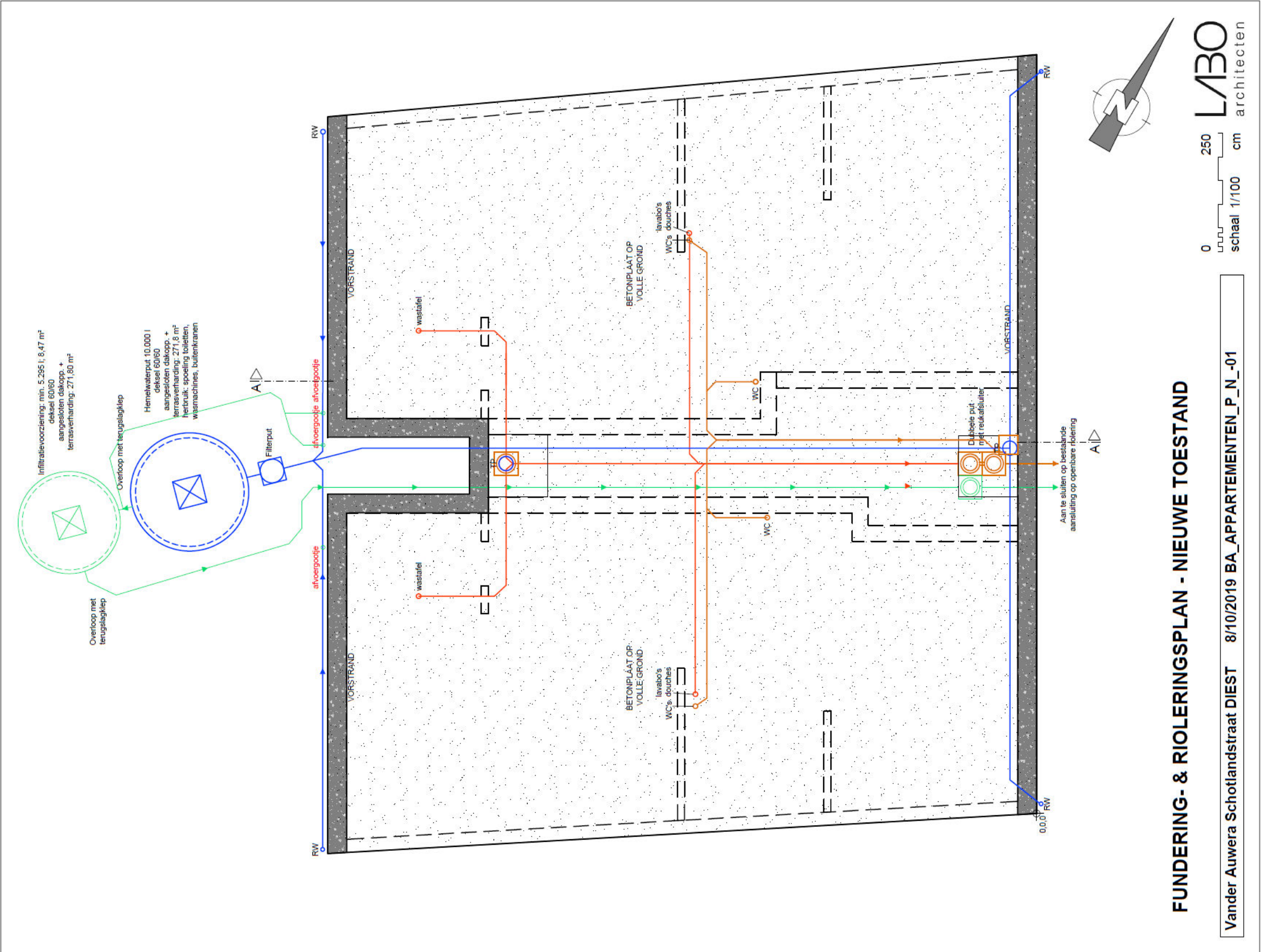
4.2.3 Terreinprofiel – bestaande toestand

4.2.4 Terreinprofiel – nieuwe toestand

4.2.5 Funderings- & rioleringsplan – nieuwe toestand

4.2.6 Gelijkvloers – nieuwe toestand

4.2.7 Doorsnede – nieuwe toestand

